

Міністерство освіти і науки України
Український державний університет імені Михайла Драгоманова
Історичний факультет
кафедра історії міжнародних відносин та гуманітарних дисциплін

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

ТЕМА РОБОТИ

**Вступ країн центральної та східної Європи до Європейського Союзу у
контексті нових міжнародних реалій початку XXI сторіччя**

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього рівня «магістр»
за спеціальністю 291 – міжнародні відносини, суспільні комунікації та
регіональні студії

Роботу виконав:

Студент 2МІМВ денної форми навчання
Історичного факультету Лошак Дмитро

Науковий керівник:

Кандидат політичних наук, доцент
Дмитренко Оксана Сергіївна

Національна шкала _____

Кількість балів: _____ Оцінка: ЕКТС _____

Голова комісії _____
(підпис) (прізвище та ініціали)

Члени комісії _____
(підпис) (прізвище та ініціали)

_____ (підпис) (прізвище та ініціали)

_____ (підпис) (прізвище та ініціали)

Київ – 2024

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНА СКЛАДОВА ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ КРАЇН ЦСЄ	6
1.1. Зміст та ознаки процесу європейської інтеграції	6
1.2. Регіональні характеристики країн центральної та східної Європи	17
1.3. Політико-правові особливості європейської інтеграції	29
Висновки до першого розділу.....	34
РОЗДІЛ 2. РЕЗУЛЬТАТИВНА СКЛАДОВА ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ КРАЇН ЦЕНТРАЛЬНОЇ ТА СХІДНОЇ ЄВРОПИ	35
2.1. Історичний контекст вступу країн центральної та східної Європи до Європейського Союзу	35
2.2. Вплив євроінтеграції на трансформацію економічної та соціальної сфер країн центральної та східної Європи після приєднання до Європейського Союзу.....	40
2.3. Гармонізація нормативно-правової бази у внутрішньому законодавстві країн центральної та східної Європи до вимог Європейського Союзу	46
Висновки до другого розділу.....	53
РОЗДІЛ 3. СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ КРАЇН ЦЕНТРАЛЬНОЇ ТА СХІДНОЇ ЄВРОПИ У КОНТЕКСТІ РОЗШИРЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ	54
3.1. Розвиток грошово-кредитної політики країн центральної та східної Європи	54
3.2. Економічна складова європейської інтеграції: досвід для України	63
3.3. Особливості євроатлантичної інтеграції України у соціально-політичній, культурній та військовій складових	69
Висновки до третього розділу.....	77
ВИСНОВКИ	78
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	82

ВСТУП

Актуальність теми. Криза, яка охопила бувший СРСР та доволі швидко розширилась на країни соцтабору наприкінці 80-х рр., створила передумови для краху соціалістичного експерименту у Центральній та Східній Європі. Вона показала рівень політичного банкрутства керівників правлячих у цих країнах партій, висвітлила недосконалість адміністративно-командних способів управління, неприйняття більшістю населення тягара авторитаризму, що й створило можливості для проведення «м'яких революцій» у цій частині Європи. Швидкий перехід від соціалістичного міфу до національних моделей державотворення та соціального розвитку, відкрив країнам Центральної та Східної Європи шлях до євроатлантичної інтеграції та входження у спільний європейський простір.

На тлі розгортання процесів глобалізації та зростання рівня інтеграції міжнародних економічних та політичних процесів, проблематика особливостей перебування країн Центральної та Східної Європи (ЦСЕ) у Європейському Союзі (ЄС) набуває іншого змісту, ніж він був до початку війни Росії проти України, в умовах відносно стабільного політичного та економічного розвитку. Військові дії, які ідуть і тепер, не тільки віддзеркалюють трансформацію в регіональних відносинах, але й вказують на стратегічні зміни в міжнародних політичних реаліях.

Для України, як держави, що останні вже десятиріччя прагне зміцнити свою європейську інтеграцію, професійний аналіз досвіду країн Центральної та Східної Європи зараз є вкрай важливим. Потреба вивчати їх шлях до повноправного членства в Європейський Союз, реалії адаптації їх національного законодавства до вимог спільного політичного простору, перипетії реалізації економічних реформ, формування основних тенденцій соціальних змін та культурної інтеграції, надасть Україні досвід реалізації власних стратегічних напрямів європейської інтеграції.

Аналіз публікацій за тематикою дослідження. У рамках реалізації нашого дослідження, було використано наукові доробки вітчизняних учених: Ю. Бажала, Т. Бурлая, І. Бутирської, В. Захарченка, І. Єгорова, О. Караульної, В. Круглова та ін. Ці дослідники спеціалізуються на проблематиці європейської інтеграції, міжнародних та міждержавних відносинах, особливостях економічного розвитку і складних колізіях соціальних трансформацій країн Центральної та Східної Європи.

Об'єкт дослідження: особливості процесу європейської інтеграції у країнах Центральної та Східної Європи.

Предмет дослідження: політико-правові та соціально-економічні процеси у країнах Центральної та Східної Європи у період їх вступу до Європейського Союзу.

Метою дослідження є спроба аналізу досвіду країн Центральної та Східної Європи у процесі європейської інтеграції.

Виходячи з мети дослідження, завданнями роботи є:

Розглянути основні ознаки та регіональні особливості європейської інтеграції країн Центральної та Східної Європи.

Розкрити історичні особливості вступу країн Центральної та Східної Європи до Європейського Союзу.

Висвітлити базові характеристики інновацій в економіці країн Центральної та Східної Європи після їх приєднання до Європейського Союзу.

Проаналізувати загальні характеристики процесу гармонізації внутрішнього законодавства країн Центральної та Східної Європи до нормативно-правової бази Європейського Союзу.

Окреслити реалії та висвітлити перспективи процесів європейської інтеграції України у соціально-політичній, культурній та воєнній складовій.

Теоретичне та практичне значення вивчення дослідження. Досвід країн Центральної та Східної Європи у їх доволі тривалому (у середньому до 10 років) вступі до Європейського Союзу потребує теоретичного осмислення

для країн, що стали на цей шлях, та для розуміння особливостей міжнародних та міждержавних відносин у першій чверті 21 сторіччя. Аналіз цих процесів з геополітичної, економічної, соціальної, культурологічної точок зору збагатить наукове поле сучасної гуманітаристики, допоможе розкрити внутрішній зміст механізмів, завдяки яким країни адаптують себе до стандартів Європейського Союзу. Матеріали магістерської роботи можуть прислужитись у підготовці курсів з проблематики розвитку регіональних студій ОП «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії».

Методологічну основу дослідження складають поєднання наукових принципів об'єктивності, системності, плюралізму, послідовності та цілісності пізнання. Діалектичні та концептуальні підходи, як основа пізнання соціальної дійсності, допомогли дослідити суперечності процесів європейської інтеграції у різних країнах Центральної та Східної Європи. Використані можливості логіко-семантичних підходів допомогли проаналізувати основні елементи понятійного та категоріального апаратів дослідження. Методологічні та теоретичні можливості структурно-функціональних підходів дозволили розглянути особливості впливів всередині державних процесів країн-кандидатів на ефективність процесу європейської інтеграції для кожної окремої країни. У якості емпіричної основи дослідження було застосовано послідовну реалізацію операцій спостереження, вимірювання, моделювання, прогнозування та перевірки прогнозу.

Апробація результатів роботи. Апробація результатів магістерської роботи відбулась на IV міжнародній науково-практичній конференції: “Сучасні тенденції міжнародних відносин” 21 грудня 2023 року.

Структура роботи складається з вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновки та списку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНА СКЛАДОВА ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ КРАЇН ЦСЄ

1.1. Зміст та ознаки процесу європейської інтеграції

На початку ХХІ сторіччя можливість вступу до Європейського Союзу стає як стратегічний пріоритет для більшої частини країн у Центральній та Східній Європі. Ці кроки сприймалися ключовим моментом для забезпечення стабільного, безпекового та економічного зростання цього регіону. Надії про можливість прискорити темпи та покращити якість і економічний розвиток пов'язувались з перспективами інтегруватись до великих міжнародних структур.

Прошли більше двадцяти років від моменту, коли відбувся вступ перших держав Центральної та Східної Європи до Європейського Союзу. Тож тепер є можливість оцінювати наслідки, та визначити, чи виправдались їх спільні очікування. Сьогоднішні реалії показують, що процес інтеграції не завжди відбувався без проблем, а тому певні очікування не виправдовуються. Однак, важливим є той факт, що варто враховувати, те процеси інтеграції є складними та довготривалими процесами, які вимагають часу, щоб досягти позитивного результату.

Проблематика інтеграційних процесів Центральної та Східної Європи до системи відносин з Європейським Союзом стають все більше актуальними у зв'язку з розвитком геополітичних та економічних змін. Це може вплинути не тільки на країни Центральної та Східної Європи, але й на загальний спектр політики та стратегії Європейського Союзу. Для цього етапу важливим є зосередження на вирішення спільної групи проблем та спробу пошуку ефективних моделей рішень щоб забезпечити стабільність та безпеку у регіоні та за його межами [5, с. 32].

Процес інтеграції постає як одне з явищ динамічного і значущого характеру у діях сучасних європейських держав. Зміни, які здійснюють у міждержавному об'єднанні, мають відображати постійний процес еволюції

щодо цілей та завдань, та відображувати форми, методи, способи і результати у цих процесах. Через таку динаміку передбачають не лише можливість пошуку гнучкої та переконливої довгострокової стратегії. Вона має бути спроможною перетворювати відносини між колишніх суперників або ворогів у переході зі стану конфліктності у стан лояльного співробітництва, або, в ідеалі – партнерства. Регіональний рівень інтеграції вже став як важлива складова сучасної глобальної тенденції у різних процесах суспільного розвитку. Цей рівень відображає рівень трансформації державних та правових систем і є направленим зміцнити взаємодію між різними державами де є мета досягти спільні стратегічні цілі щоб забезпечити стабільність та процвітання регіону.

Проблематика інтегративних процесів, яку на початку ХХ століття розглядали як предмет абстрактної теоретичної конструкції, то тепер це стало як об'єкт у цілеспрямованій державно-правовій практиці. Сучасні процеси інтеграції відрізняються від класичного шаблону, встановленого у Західній Європі, оскільки до них включають нації з усіх континентів. Важливим є врахування того, що регіоналіські версії інтегрування часто мають свої варіанти внутрішньої різноманітності, що ускладнюють сприйняття їх типологічно спорідненими. Обговорювати проблему з міждержавної інтеграції можна лише у тому випадку, коли регіон, який інтегрується, може виступити консолідованим суб'єктом, що має власну правосуб'єктність і легітимність, з відповідними владними інститутами, не у обов'язковій формі наднаціонального зразка [44, с. 120].

Термінологічно «інтеграція», походить від латинського «integer», що має означати «цілий» або «незіпсований». Зрештою, її визначають як процеси, що об'єднують різні елементи до єдиного цілого, або можливість цілісність через їх взаємодії та взаємопроникнення. Основи цього поняттєвого апарату, мають корінь у філософії та гуманітарній науці, та знаходиться у широкому застосуванні у різних сферах, включно з економікою, політикою, соціологією та іншими науковими напрямками. Тож

інтеграційні процеси можуть мати різні виміри та проявляються різними контекстами.

В контексті економіки, це має означати можливість зблизити ринки, створити спільні торгівельні або фінансові зони, або об'єднати виробничі ланцюги. У політичному аспекті, інтеграційні процеси можуть виявлятися через форму створення політичного альянсу, об'єднання державних інституцій або створивши спільні інституції. Для соціокультурного виміру, інтеграція зазвичай означатиме можливість підтримки різноманітності та взаєморозуміння різних культурних груп. Не варто забувати, що змістовне наповнення поняття «інтеграція» може змінитись з часом та залежно від контекстів. Історичні трансформації, еволюційні рухи в суспільстві та нові виклики можуть призводити до потреби переосмислити та переоцінити те, що ми розуміли під інтеграцією раніше. Тому, розуміння та інтерпретації щодо цього поняття завжди мали динаміку і високий рівень відкритості, щоб обговорюватись та вдосконалюватись [12, с. 216].

Інтеграційність, у економічному плані, мала свої корені ще від середини XIX століття. Тоді почалось формування перших міжнародних економічних угод та торгівельних блоків. Однак, у якості процесу, що має ознаки системності і має широке розповсюдження, інтеграція, як суто економічне явище, зароджується лише у другій половині XX століття. Її теоретичними аспектами є базові інтеграційні постулати, викладені в працях відомих політичних та економічних дослідників. У глосарії політичної науки термін «інтеграція» вперше з'являється в 20-ті роки XX століття, та вводитьсь до наукового вжитку завдяки працям Р. Шмеда, Х. Кельзена та Д. Шиндлера. Вони спирались на дослідження своїх попередників, зокрема відомого науковця Е. Дюркгейма. Їх дослідження констатували незворотні процеси об'єднання людських спільнот або держав до певних соціально-політичних спільнот. Після завершення Другої світової війни проблематику усіх видів європейської інтеграції стали в активних формах досліджуватись у популярних працях К. Дейча, Дж. Капоразо, Е. Моравчика, Д. Пучала, П.

Тейлора, У. Уоллеса, Х. Уоллеса, К. Уебба, Е. Хааса та інших. Кожен з дослідників вносив свій вклад до розробки та уточнення щодо розуміння термінології «інтеграція» і «європейська інтеграція». Це сприяло до подальших розширень цих концепцій і розширювало їх застосування в низці наукових та практичних досліджень [11, с. 8].

Щодо поняття «європейська економічна інтеграція», то воно отримало широкого розгляду у низці наукових досліджень наприкінці 40-х і на початку 50-х років у ХХ столітті. Для цього періоду спостерігають певна критичність щодо розвитку і розуміння процесів щодо створення наднаціональних моделей економічного об'єднання в Європі. Особливої ваги воно набуло під впливом «плану Маршалла», дія якого була спрямована на можливості економічного відновлення Європи після закінчення Другої світової війни. Американським адміністратором «плану Маршалла» Полом Гофманом активно застосовувалась ідея європейської економічної інтеграції, як частини процесу формування наднаціональних моделей економічного співтовариства в регіоні. Це підштовхнуло до появи та активізації наукових досліджень у цій сфері. Значну увагу інтеграційним процесам приділяли такі учені, як Я. Тінберген, А. Маршал, Г. Джонсон та інші. Дослідники зосереджувались на теоретичному аспекті інтеграції у майбутньому. Також значну увагу було приділено аналізу практик у європейському економічному співтоваристві.

Ці дослідження дозволяли забезпечити краще розуміння перспектив та потенціалу у європейській економічній інтеграції, та виявляти суму викликів та можливостей, які вона може відкрити для країн регіону. Як результат цього процесу був ріст інтересів до тематики інтеграції економічною наукою та політикою, а також стимулювало подальші дослідження та розвиток концепції європейської інтеграції [6, с. 33].

Від початку 50-х років ХХ століття, спостерігають за значним уточненням понять «інтеграція» та його синонімів. Це дозволяє розмежовувати і визначити рівень відмінностей між ними. Ці процеси були доволі складними, оскільки на той період процес інтеграції в контексті

розвитку Європейського співтовариства, перебуває в стадіях формування і не має чітких та однозначних визначень. У теоретичних роботах М. Алле, Б. Белаша, М. Бійє, Г. Крьомера, Г. Хейлперіна була зроблена спроба пошуку нових моделей інтеграційного розвитку, включно з механізмами, що регулюють інтеграційні процеси та досягають оптимальне співвідношення державного регулювання і ринкових сил. Це визначає можливі необхідності активно приймати участь державі у процесах інтеграції, одночасно уникаючи надмірну концентрації влади на рівнях інститутів Європейського Співтовариства.

У цьому контексті питаннями економічного та політичного характеру інтеграції стає об'єктом уваги дослідників, та поступово перетворюється на питання щодо визначень пріоритету у процесах інтеграції. Чи є сенс надавати переваги моделі економічної інтеграції, яку спрямовують на те, щоб покращити торговельні та економічні зв'язки, чи активувати політичний аспект, який має передбачати можливість об'єднати владу та прийняти спільні політичні рішення, поступово стає предметом наукових обговорень та досліджень [11, с. 12].

Важливого значення для розуміння змістів у європейській інтеграції відіграє виокремлення її ознак, не зважаючи на складність завдання. Термінологічно, «інтеграція» настільки монополізована Європейським союзом, що її прихований сенс визначають у прямій залежності від розвитку подій у Європейському Союзі. Часто самі представники Європейського Союзу оцінюють процеси інтеграції на власний розсуд, створюючи методологічні проблем, та ускладнивши цим порівняння Європейського Союзу до будь-якого іншого міждержавного інтеграційного утворення. Хоча для економічної науки ці питання вже достатньо розроблені. Однак, юридична і політологічна сфери рідко пропонують детальні розробки цього явища. Зазвичай у таких дослідженнях уникається висвітлення питання відносно визначення ознак процесів інтеграції. Ще одна особливість у цій проблемі є така, що ті ознаки, які виводять у процес аналізу Європейського

Союзу, не завжди характерні для існування інших видів інтеграційних утворень. Це пояснюють, тим, що існує наявність там певних специфічних ознак та тим, що вони не зовсім можуть відповідати стандартам Європейського Союзу. Щоб докладніше розуміти цю проблему, варто здійснити аналіз ознак, на які традиційно вказують як на характерні для інтеграційних об'єднань, особливо де прикладом є Європейський Союз.

В інтеграційних об'єднаннях відособлюють себе від решти світу та відокремлюють себе від нього. Ці ознаки, з першого погляду, можуть здаватись неочевидними, виявляться ключовими щоб розуміти сутність процесів інтеграції. Інтеграційні процеси, за своєю суттю, є багатоаспектними та неоднозначними. Один її бік, показує, що вона фактор, який сприяє глобалізаційним процесам, створює умови, що забезпечить вільний рух товарів, послуг, капіталу та людей, що зміцнить взаємну залежність національних економік.

Інтеграційний процес, як процес, що об'єднує різні національні економіки до єдиного ринку, та може надати численні переваги для учасників. Створити єдиний ринок в межах певних регіонів, може сприяти для розвитку та підвищення конкурентоспроможності учасників. Це відбувається тому, що це забезпечить більші можливості для виробників, активізує торгівлю та інвестиційний клімат. З іншого боку, регіональна складова інтеграції виступить захисним механізмом від негативного наслідку процесу глобалізації. Шляхи, що встановлюють преференції в економіці, торгівлі і політичних умовах державам-членам, полягають у тому, що інтеграційні утворення можна регулювати. Однак, у рамках взаємовідносин та впливів на економіку та політику, ці процеси можуть мати і дезінтеграційні тенденції для свого регіону. Це дозволить розвивати універсальність регуляторних інструментів та створювати специфічні умови своїм членам.

Такі підходи сприяють можливості захищати інтереси країн-учасниць та забезпечити відповідні рівні для безпеки та стабільності регіону. Крім цих

підходів, інтеграційні процеси можуть сприяти рівню зростання економічного благополуччя, підвищити рівень життя населення та посприяти розвитку соціальної та економічної інфраструктур для усіх країн, що є учасниками об'єднання. Тому, можливості регіональної інтеграції виступають важливим інструментом, що впливає на сталий розвиток та забезпечує економічну та політичну стабільність в регіоні [14, с. 294].

Отож, інтеграційні об'єднання одночасно сприяють глобалізаційним процесам та, одночасно, відособлюють від неї. Вони схильні функціонувати у якості механізму взаємодій та захистів в умовах зростаючих викликів міжнародних залежностей.

Існування наднаціональної інституції у європейських інтеграційних процесах вважають, як одна з ключових ознак, оскільки вона визначає специфіку та механізм функціонування в Європейському Союзі. Однак важливо зазначити, що ці процеси не виключають можливості існувати міжурядовим інститутам та органам в рамках інституційних механізмів. У рамках Європейського Союзу, існування певного виду наднаціонального інституту, такого як Європейська комісія, чи Європейський парламент, або інституції Європейського суду, постають як важлива складова у системі прийняття рішень та регулювання процесів євроінтеграції. Ці інститути мають відігравати ключові ролі для формування та реалізації політики Європейського Союзу. Вони мали допомогти встановити законодавство та забезпечити дотримання прав і обов'язків будь-якої європейської країни. Однак, варто відзначити, що завжди існували певні критичні думки відносно ваги цієї ознаки для Європейського Союзу [16, с. 133].

Такі дослідники як І. Бутирська, висловлювали думку, що у рамках міжнародних співтовариств, як от Східно-Азійське співтовариство (САС). Це може бути рівень наднаціональних інститутів, хоча у цьому випадку вони можуть не відігравати принципових ролей, оскільки рішення все одно будуть приймати керівники національних урядів. Подібними аргументами оперують коли хочуть викликати обґрунтовану дискусію щодо того, наскільки суттєва

роль для наднаціональних інститутів у процесах інтеграції та на управлінському рівні певного співтовариства. Отже, питання щодо наявності наднаціонального інституту в інтегрованому об'єднанні залишається як предмет для активізації дебатів та вимог для подальшого аналізу щоб розуміти їх сутність та вплив на процеси інтеграції [5, с. 40].

Принциповою відмінністю у європейській інтеграції є те, що вона має передбачати не просто співпрацю між державами членами, але і делегувати їх суверенні права та повноваження для інститутів у Європейському Союзі. Це відображено через інституційну структуру Європейського Союзу, яку складають ряд органів, до яких відносять Європейську Комісію, Європейський Парламент, Раду Європейського Союзу, Європейський Суд та інші інституції, які є у взаємодії щоб приймати рішення та виконувати функції Європейського Союзу. Цим механізмом делегування прав презентують одну з ключових особливостей у європейській інтеграції. Він дозволяє створювати спільні нормотворчі акти, правила та стандарти, які постають як обов'язкові всім державам-членам. Таким чином, для Європейського Союзу характерне втручання до різних аспектів життя країн-учасниць. Сюди входять економіка, правова система, соціальна політика та інші сфери, аби забезпечити спільні стандарти щодо вирішення спільних проблем.

Такий підхід дозволить здійснити глибинну інтеграцію між державами, щоб забезпечити одночасне збереження їх суверенітету на відповідному рівні. Він також може створити механізм, що вирішить конфлікти і виробить спільні рішення щодо інтересів всіх членів Європейського Союзу. Тобто, делегувати права постає як основна принципова особливість та перевага для європейської інтеграції. Цю унікальну особливість можна відображати через наднаціональні характеристики Європейського Союзу та підкреслювати його унікальність між іншими інтеграційними об'єднаннями. Важливим є відзначити, що цей вид практики має впливати безпосередньо з особливості

структури та принципів функціонування Європейського Союзу у якості наднаціонального утворення.

Від держав-членів передаються певна сума своїх суверенних прав та повноважень до інститутів Європейського Союзу маючи мету спільно управляти та приймати рішення на рівні Європейського Союзу. Це дозволить забезпечувати єдність дій та координувати діяльність країн-членів щодо важливих сфер, таких як економічна співпраця, торгівельні відносини, безпекові питання та соціальна політика. Варто зазначити, що у світі нема інших інтеграційних об'єднань, які можна було б порівнювати з Європейським Союзом згідно ступеня реалізації даних ознак. Також, корисно підкреслити факти, щодо унікальності та рівня інтегрованості в Європейський Союз дають можливість для нього відігравати ключові ролі на міжнародній арені та здійснювати вплив на світові події у багатьох сферах. Цю практику щодо делегування прав і повноважень можна розширити створюючи умови для спільних принципів розвитку та зміцнення партнерських відносин держав членів. Ці дії покликані підтримувати мир, спонукати до стабільності та процвітання у конкретних регіонах та поза їх межами [4, с. 140].

Рівнозначними особливостями у європейській інтеграції є наявність наднаціональних прав, які є фундаментом щоб формувати регіональну правову систему. Ці правові аспекти визначають принципи функціонування у міждержавних відносинах і легалізують усі аспекти у міждержавній інтеграції. Вони містять можливість забезпечити і зберегти суверенітет держав-членів, дотриматись мети у цій інтеграції. Важливим тут є нормативність у визначенні принципів, які є базою, щодо узгодження процедур з ухвалення спільних рішень та області де їх застосовують. Сюди ж відносять можливість визначити правові інструменти, які можуть сприяти розвиткові інтеграційних процесів в одних сферах і можуть перешкоджати їм в інших [14].

Події останніх десятиліть засвідчують існування суттєвих змін для практики економічного розвитку, що мають потребувати переосмислити концепції та етапи у розвитку регіонального рівня інтеграційних об'єднань. Традиційні моделі щодо послідовних етапів в інтеграційних процесах, які передбачають можливість переходу від зони вільної торгівлі до зони митних союзів, принципів спільного ринку, валютних союзів та принципів політичної інтеграції. Варто зазначити, що ці моделі можуть бути застосовані переважно по відношенню до Європейського Союзу [22, с. 36]. Не дивлячись на те, що тепер існують близько 30 систем інтеграційного характеру, економічна та валютна складові союзних відносин було досягнуто лише в рамках Європейського Союзу. Тут констатуємо, що інші об'єднання можуть перебувати на різних інтеграційних етапах, переважною мірою на рівні початкових або проміжних.

Для цього контексту ми можемо підійти до основних аспектів щоб визначити ознаки інтеграції. Особливим серед них виділяють ефективний рівень контролю щодо застосування заходів примусу. Проте ці характеристики не виділяються єдністю у поглядах і не зустрічають підтвердження в інших дослідженнях щодо інтеграції. Зараз, у сучасних інтеграційних об'єднаннях, зазвичай не має можливостей для самостійного контролю та вживання примусових заходів. Аналізуючи наведені ознаки у європейській інтеграції підтверджують існуючі визначення поняття «європейська інтеграція». Її розглядають як процес, у якому окремими державами делегується право на реалізацію своїх суверенних прав до створеної єдиної наднаціональної інституційної структури маючи за мету забезпечити врахування та реалізацію спільних інтересів. Нижче ми спробуємо розглядати більш детально аналіз цих характеристик.

По перше варто зазначити, що рівень відповідності Європейського Союзу до певних критеріїв постає як ключовий фактор для успішного розвитку інтеграційних процесів. Пропонуємо навести певні аспекти, що можуть підкреслити цю відповідність.

По перше, це інституційна складова структури, адже у Європейському Союзу існує складна система наднаціональних інститутів, які наділяють важливими повноваженнями щодо питань економіки, політичних відносин та правових інституцій. Останні дозволяють для країн-членів здійснити делегування частини власного суверенітету, щоб спільно прийняти рішення та реалізувати спільні інтереси. Тому, дуже важливими складовими є принципи правової системи, оскільки Європейський Союз розвиває власні правові системи, які включають наднаціональні принципи законодавства, що мають пріоритетність перед національними. Це дозволить забезпечувати стабільний та однорідний фон правової сфери, що вважають одним з важливих аспектів щодо ефективної інтеграції.

Дуже важливі критерії, на думку багатьох дослідників, то є процеси контролю та регулювання. Мають на увазі такі факти, що Європейський Союз може забезпечити ефективний рівень контролю щодо дотримання умов для участі у інтеграційних процесах країн-членів та застосувати спільні правила. Це прикликає включити механізм щодо моніторингу, санкцій та інших інструментів, які можуть сприяти можливості забезпечити дисципліну та виконувати узгоджені зобов'язання.

Загальноприйнятою ознакою виступають спільність цілей та інтересів. У Європейському Союзі об'єднуються країни, що належать до різних частин континенту. Це об'єднання іде навколо спільних цілей і інтересів, до яких відносять умови економічного росту, стабільності та безпеки. Це дозволить забезпечувати консенсусні рішення та рівень співпраці між країнами-членами.

У загальному сенсі, рівень відповідності Європейського Союзу до наведених критеріїв може створювати сприятливі умови для успішного розвитку інтеграційних процесів, допомагає зміцнювати єдність, стабільність та ефективність в Європі [21, с. 53].

Таким чином, наслідком вищевказаного є можливість формувати цілісну правову систему, що може відбуватися лише за умов, що сприяють,

на певному етапі, можливості розвивати інтеграційні процеси. Запровадити та дотримуватись такі правові норми можна на основі, що забезпечує стабільність, правову чіткість та прозорість діяльності Європейського Союзу та держав, що входять до нього. Одночасно, це сприятиме можливостям зміцнити довіру між країнами та забезпечити ефективний рівень функціонування інтеграційних механізмів. Тому, правові характеристики цього міжнародного об'єднання виступають як важливий інструмент, що допомагає здійснити та підтримувати інтеграційні процеси в Європейському Союзі.

1.2. Регіональні характеристики країн центральної та східної Європи

У сучасних світових глобальних трансформаціях, можливість зливати та поглинати малі компанії між великих компаній стають явищем частим і значущим. Подібні процеси відбуваються в усіх напрямках розвитку бізнесу, від авіаційних виробництв і розвитку автомобільних підприємств до роботи високотехнологічного гіганту та міжнародних фінансових установ. Першою чергою, потрібно загострити акцент та звернути увагу на створення глобальних підприємств, оскільки створення нових угод щодо злиття та поглинання можуть привести та сприяти виникненню глобального рівня підприємств-гігантів, які матимуть можливість значного впливу на світову економіку. Для таких компаній важливо поєднувати ресурси, розвивати технологічні можливості та робити експертизи щоб розширити свою діяльність та конкурентоспроможність на світовому ринку.

Тому досить важливий чинник, що допомагає розвиватись, стають інноваційні стратегії, тому що для багатьох компаній можна використовувати процеси злиття та поглинання у якості стратегічного інструменту щоб реалізувати інноваційні проекти. Це і можливість створити нові механізми для економічного росту. Вони можуть активно застосовувати досягнення у

світовій науці та техніці, а також вкладатись у можливості високотехнологічних галузей, щоб забезпечувати свою конкурентну перевагу [36, с. 114].

Для різних країн і регіонів світу спостерігають значні відмінності щодо злиття та поглинання різних компаній. До прикладу, у США акцентують зазвичай на злитті великих корпорацій, тоді як для Європи все частіше проходить поглинання великими компаніями дрібних і середніх. Ці процеси можуть включати рівень сімейних фірм та невеликих акціонерних товариств у суміжних галузях. Подібні тенденції можуть вказувати на постійний рівень динаміки в індустріальних ландшафтах і можуть впливати на конкурентоспроможність та структурні зміни світової економіки.

Маємо зазначити, що проблеми з нерівномірним соціально-економічним розвитком у регіонах світу залишається предметом для досліджень у зарубіжній, та вітчизняній літературі. Ця тематика досліджується у роботах Р. Дж. Барро, Х. Сала-і-Мартіна, Ф. Агьона, М. Шанкермана, Н. Кампоса, Ф. Корічеллі, В. Денисюка, В. Будкіна та інших [44, с. 122].

У регіонах Центральної та Східної Європи переживають значний рівень трансформацій, які почали проходити наприкінці 1989 року і пов'язуються з руйнуванням комуністичних режимів. Тому період, коли постає східноєвропейська регіональна ідентичність почався ще у 40-ві – перша половина 50-х років ХХ століття. На тепер, у цьому регіоні вже сформовано геополітичне утворення, хоча досі у питаннях того, які держави належать до нього, єдності немає. До країн, які розглядають як частину регіону Центральної та Східної Європи, включають Албанію, Боснію і Герцеговину, Білорусію, Болгарію, Естонію, Кіпр, Косово, Латвію, Литви, Мальту, Македонію, Молдову, Польщу, Росію, Румунію, Сербію, Словаччину, Словенію, Туреччину, Угорщину, Україну, Хорватію, Чехію та Чорногорію. Однак деякі експерти також включають до цього регіону

транзитивні економіки, що простягаються на схід до кордону з Німеччиною та на південь до кордону з Грецією [45, с. 48].

Тому в політиці східноєвропейських країн можливість вступити до Європейського Союзу представлялось можливістю змінювати свій тип господарювання, та можливість переходу від соціалістичних принципів життя до ринкових відносин. Для цих країн, у яких були доволі розвинені інститути національних економік, на відміну від інших країн у соціалістичній співдружності, можливість входження до Європейського Союзу розглядалось можливістю глибшої інтеграції до європейської економічної системи. Вони мали очікували, що членство в ЄС допоможе їм привести свої економіки у відповідність до європейських стандартів та забезпечити стабільний економічний розвиток.

У прибалтійських державах, які нещодавно відновили свій незалежний статус, розглядалась можливість вступу до Європейського Союзу у якості можливості закріплювати свої інститути державності та завершувати процес переходу на рейки ринкової економіки. На їх рівні, членство в Європейській Спільноті відіграло важливу роль щоб забезпечити стратегічні орієнтири у подальшому розвитку та встановленні політичних та економічних норм, які відповідають стандартам Європейського Союзу [37, с. 186].

Відносно країн Середземноморського басейну, то їх система цінностей була схожою та близькою до західноєвропейських держав, а їх економічні моделі, хоча і невеликі за обсягами, здійснювали значні впливи, зокрема на регіональному рівні. Членство в Європейських Структурах допомагало їм підключитись до процесів європейської інтеграції, та відкрило нові можливості економічному та політичному розвитку. Отож, можливості вступу до ЄС відображали різність потреб і очікувань у цих регіонах. Однак всі вони демонстрували спільне бажання забезпечувати стабільність економічного розвитку та глибшої інтеграції в європейські можливості політичного та економічного простору [42, с. 212].

До прикладу, у Словенії, хоча і бувшій частині Югославії, завжди підтримували тісні культурні і історичні зв'язки з Австрійською державою, що по факту робило її сприйняття як природного елемента у Західній Європі. Вступ до Європейського Союзу у випадку Словенії мав відобразити природність та історичність зв'язків з нею та надав можливості закріплювати свої геополітичні позиції в Європі. Коли проводили порівняння країн згідно конкурентних переваг перед вступом до Європейського Союзу, Словенія опинилась в лідерах, а прибалтійські країни – стояли у хвості цих списків. Це було свідченням того, що прибалтійські країни мали пройти більш складний шлях європейської інтеграції і витратили набагато більше часу до адаптації відносно європейського соціального стандарту та загальних вимог життя. Щоб краще розуміти труднощі, з якими зіткнулись прибалтійські країни у період євроінтеграції, варто розглядати географічні складові спрямованості у їх зовнішній торгівлі після відновлення незалежності. Оскільки вони мали значну інтеграцію до народного господарства СРСР, їх промисловість та сільське господарство були орієнтовані переважно до російського ринку. Саме через це, у процесі інтеграції їх економічного потенціалу до структур ЄС виявились доволі болісні процеси, оскільки для більшості їх промислових галузей не було прямих зв'язків з європейськими ринками. Це ускладнювало процес адаптації їх економіки стандартам та вимогам тодішньої Європи [39, с. 448].

На час, коли йшла підготовка до вступу до Європейського Союзу керівниками прибалтійських країн було підтримувано впевненість у те, що їх економічні комплекси, які створювались ще за радянського періоду, можуть бути вбудованими до економіки Європейського Союзу без суттєвих змін. У їх очікуваннях була ілюзія, що мають змінитись лише фінансові контексти, рівень постачальників та споживачів та, що рівень макроекономічних показників може значно підвищитись, оскільки на рівні цін Європейський Союз мав вищі показники, ніж у колишнього Радянського Союзу.

Такий тип уявлень щодо членства в ЄС, як подібного до перебуванні в СРСР, але на західний манер. Ця модель була поширеною у середовищі евроактивістів та й на рівні населення прибалтійських країн. Ці соціальні групи мали очікування, що їх країни мають сприйматись у Європейському Союзі у якості примхливих, але улюблених та талановитих дітей. На відміну від ситуації у прибалтійських країнах, у Північноєвропейському регіоні всі досить інтегровані в економіку Європи. Ці процеси є підтвердженими у даних щодо торгівлі та руху капіталу.

У значеннях загальних ринків товарів для експортних можливостей з цих регіонів до країн Європейського Союзу може варіюватись від 33 до 72%. Тут слід зробити зауваження, що роль регіональних ринків може збільшуватись для Фінляндії та Швеції, а на противагу їм для Данії, Фінляндії та Швеції зменшуються частки у європейському ринку в їх експортному потенціалі, але збільшилася частка у рамках світових ринків. Ці свідчення говорять про те, що у прибалтійських країнах, не залежно від інтеграції до спільної Європи, є відмінності щодо торговельних тенденцій у порівнянні до своїх північноєвропейських сусідів [29, с. 19].

Для країн Північної Європи спостерігають дві протилежні тенденції, які мають впливати на соціальний та економічний рівні розвитку. Першу тенденцію спрямовують на потребу уніфікувати моделі соціального та економічного розвитку. Другу націлюють на можливість зберегти національну специфіку. Чинниками, як можуть сприяти першим тенденціям, надають характеристики наступних особливостей.

Першою чергою, великого значення зараз надають тісним економічним зв'язкам у сфері торговельних відносин, обміну товарами та послугами. Важливе значення має рух капіталу, що має сприяти позитивним умовам формування єдиного економічного простору в масштабах Європейського Союзу. Також до важливих факторів євроінтеграції відносять можливість впровадити європейські юридичні і правові норми у національні законодавства сприяють уніфікації правового середовища. Значні ролі

відіграють умови переходу від принципів загального ринку чотирьох свобод до можливості створити єдиний економічний, соціальний, науково-технічний та інноваційний простір в межах Європейського Союзу.

Це допомагає вірогідності збільшити взаємозалежності між країнами та розширити Європейський Союз за рахунки прийняття країн з Центральної та Східної Європи, які мають значно нижчі соціальні та економічні стандарти. Щодо цього контексту, то слід відзначати ще одну з особливостей – можливості домінувати у неоліберальних поглядах в ідейному просторі. Це повинно сприяти уніфікувати економічну політику та посилити валютно-фінансову дисципліну в межах використання євро, особливо під впливами кризи щодо єдиної валюти у Європейському Союзі. Факи зростання конкуренції від країн, що мають низькі витрати на робочу силу, своєю чергою створює стимули до пошуку ефективних форм господарювання та підвищення конкурентоспроможності. Звідси науковці роблять висновок, що тенденції до відносин у рамках вирівнювання всіх факторів та умов в умов глобалізації, що має стимулювати гармонізувати економічну політику та підходи до розвитку. Набір цих чинників свідчить, що у країнах Північної Європи існує тенденція зближувати різні аспекти у своєму соціальному та економічному розвитку зазнаючи впливу процесів у європейській інтеграції та глобалізації [31, с. 39].

Паралельно з тенденціями щодо можливостей уніфікувати моделі соціального та економічного розвитку у країнах Північної Європи існують певні фактори, що можуть підтримати і зберегти національні специфіки. Серед них важливо виділити найбільше значущі. До прикладу, інерції історично сформованих моделей у соціально-економічному розвитку. У багатьох з цих країн є багаторічні приклади та значний досвід з впровадження соціально-демократичного зразка політики, який глибоко вкорінився в їх культурний код та основи ідентичності. Своєю чергою, партії з напрямів соціал-демократії залишають свій вплив для багатьох країн у Північній Європі. Цей факт є важливим, не зважаючи на втрату переважної

кількості їх політичних позицій. Цей партійний спектр продовжує мати суттєві впливи на політичні процеси та формування соціально-економічних основ політики.

Для всіх головних політичних сил та економічних груп в цьому регіоні важливою залишається підтримка соціально орієнтованих моделей розвитку. Це має сприяти можливостям зберегти стабільність в економічній політиці. Дослідники відзначають, що ця модель розвитку не значною мірою відповідає інтересам різних політичних партій та економічних груп, оскільки допомагає їм знаходити соціальні та економічні переваги [16, с. 286].

Модель, що має фокус на соціальні аспекти, повинна сприяти розвитку людського потенціалу. Це повинно відіграти ключові ролі щодо підтримки експортних спеціалізацій щодо виробництва складних зразків технічних та наукомістких продуктів. Це дозволить зберегти високі показники якості робочої сили, що важливо для великих корпорацій, особливо таких, що мають базові структури в цьому регіоні. Щоб зберегти цю модель розвитку, уряди мають здійснювати певні заходи. У першу чергу, вони роблять дії з підтримки національних інноваційних систем та освітніх заходів, що повинно сприяти розвитку кадрового потенціалу та науково-технічному прогресові. По-друге, іде активне втручання на ринок праці, організуються програми з підвищення кваліфікації для безробітних та проходить забезпечення відповідності пропозицій робочої сили та потребам на ринку праці. Комплекс цих заходів сприяє можливостям зберегти стабільність та ефективність у соціально-економічній системі регіону [30, с. 27].

Практика засвідчує що існує висока стійкість у соціально орієнтованій моделі розвитку, що функціонує на півночі Європи. Навіть для урядів, які представлені як буржуазні коаліції і прийшли до влади на зміну урядам лівого центру, характерна тенденція не радикальної зміни системи, що гарантує соціальну підтримку, що вже функціонує. Вони, зазвичай, вносять певні реформіські новації, як, до прикладу, зміна умов з отримання

соціальної допомоги, але часто утримуються від практичного реалізування системних змін.

Наприклад, під час діяльності урядової коаліції Ф. Райнфельдта у Швеції, було проведено наступні зміни в соціальній та економічній політиці:

1. Було зменшено допомогу з безробіття. У рамках цих реформ було збільшено рівень вимог до отримання допомоги з безробіття, зокрема зменшувався розмір допомоги від 90% до 80% в порівнянні з попередньою заробітною платою.

2. Було стимульовано пошуки роботи, що допомогло запровадити заходи щоб стимулювати безробітних до пошуку нових робочих місць, та зменшити розміри допомоги після відмов від запропонованих видів робіт.

3. Підвищили пенсійний вік. Мають на увазі можливість планувати поступово підвищувати пенсійний вік з 65 до 67 років.

4. Збільшили розміри пенсійної виплати. У рамках цих нововведень ухвалили рішення збільшити розмір пенсійних виплат за умов, що людина виходить на пенсію пізніше.

5. Проведені зміни фіскального характеру. Тут мають на увазі скасувати податки на багатство та знизити корпоративні податки, що допомогло стимулюванню економічного росту та інвестицій.

Ці заходи можуть свідчити про те, що навіть за зміни урядового представництва і трансформації політичних сил для північноєвропейських країн, характерною є соціальна орієнтація моделі розвитку. Вона, ця орієнтація, є відносно стійкою. Тут багато урядів схильні відмовитись від радикальних змін щодо системи соціальної підтримки [40, с. 114].

Система реформ, яку продукують північноєвропейські країни, обумовлюється через ряд факторів, які мають вплив, що формує загальноекономічну стратегію. Тут головний фактор, то можливість поширити неоліберальну доктрину. Зростав вплив неоліберальної ідеї, який сприяв до того, що було переглянуто економічні підходи і приводити до можливості впровадити реформи, що спрямовуються на можливість знизити

рівень державних принципів втрутитись та підвищити роль приватного сектору в економічному житті. Тут значну роль відігравали можливість втратити вплив для соціал-демократів. Ця тенденція допомогла зменшити політичний вплив соціал-демократичними партіями у північноєвропейських країнах, включно зі Швецією. Одночасно тут створюють умови щоб провести більш консервативну економічну політику. Відносно демографічного та соціального викликів, вчені зазначають, що збільшити середній вік населення та зменшити пропорції для працюючого населення, то це породжує проблему щодо фінансового наповнення соціальних програм та пенсійної системи[35, с. 70].

Не залежно від вищевказаних тенденцій, у національному контексті специфічні характеристики північноєвропейських країн залишаються доволі стійкими. У країнах Північної Європи продовжується утримання провідних позицій щодо показників у якісному розвитку економіки. До них відносять індекси, що визначають розвиток людського потенціалу, глобальну конкурентоспроможність та стійке несприйняття до корупції. Тому вони продовжили активне впровадження політики соціальної та інноваційної орієнтації. Це виявилось у можливості сприяти встановленню соціальної справедливості, розподілу фінансових та людських ресурсів, та підтримки екологічно орієнтованої ініціативи. Отож, хоча відбулись певного роду зміни, як реакція на вплив світових тенденцій та відповідь на внутрішні виклики. Тут північноєвропейські країни залишились вірні до своїх цілей у якісному соціальному та економічному розвитку і підтримуванні соціальних інновацій.

Група північноєвропейських країн, включно зі Швецією, завжди демонстрували високий рівень конкурентоспроможності на світових ринках. Тому, через свої порівняльні переваги у сфері інноваційної спроможності та рівні якісних показників робочої сили. Через суму цих факторів, можливо стимулювати їх економічне зростання та умови розвитку, що перевищило темпи у розвитку серед країн Європейського Союзу.

Конкурентними перевагами називають, першою чергою, рівень інноваційної спроможності. Група північноєвропейських країн є відомою своїми високими рівнями в інноваціях та в дослідницько-розвідувальній діяльності. Це сприяло можливостям розвивати новітні технології та підвищувати продуктивність праці. Важливим є також рівень якості робочої сили. Так є тому що високий рівень якості освіти та навчання, та умови соціальної гарантії працівникам, забезпечить високий рівень кваліфікації та підвищить продуктивність робочої сили [3, с. 52].

Власне, для північноєвропейських країн важливо не лише підтримувати свою економічну перевагу, а й впровадити інноваційний рівень соціальні політики. Вони продовжують вживати заходи, щоб збільшити термін трудової кар'єри літнім працівникам та ліквідувати дискримінацію на основі віку. Це включало можливість підвищити пенсійний вік та ранній вихід на пенсію. У цій ситуації профспілкові організації підтримували такі соціальні ініціативи. Вони надавали можливості працівникам мати реальні можливості для продовження своєї кар'єри за умов високої тривалості життя та достатньої якості медичного обслуговування. Сума цих заходів сприяла на підтримку стійких умов економічного росту та підвищення соціального розвитку у північноєвропейських країнах. Цим вони підтверджували їх лідерські ролі для світового економічного простору.

Тут для північноєвропейського регіону існує різниця у високій гомогенності, що свідчило про існування подібності основних показників макроекономічного та соціального показника у країнах цих регіонів. Це суттєві відмінності від ситуації в Європейському Союзі загалом, де рівні відхилення між країнами є значно більшим. Тут можливо наводити приклади, де існують подібності у параметрах розвитку. До прикладу, це питання стабільності валют, рівня інфляції, темпів економічного росту та рівнів розвиненості фінансового ринку. Вони матимуть схожі показники для всіх країн у північноєвропейському регіону. Стосовно рівня соціального показника, варто зазначати, що, включно з рівнем освіти та якістю життя та

доступністю медичних послуг, пенсійною системою та соціальним забезпеченням, яких в цілому відносять до високих стандартів всіх країн регіону [1, с. 80].

Для багатьох країн північноєвропейського регіону існувала спільність історичних подій, таких як впливи вікінгів, можливості Ганзейського союзу та дії іншого пулу факторів, що суттєво впливали на можливості формування сучасних типів культурних та економічних цінностей. Тут згадуються і близькість культурних цінностей. Для цього виду країн є характерними спільність цінностей, які підтримуються соціальними та політичними системами. До них прийнято відносити можливості підтримувати демократію, рівень соціальної справедливості та рівності. Хоча варто зазначити про можливість існування незначних відмінностей у рівні розвиненості економіки та технологічних можливостей між країнами. Дослідники вважають, що така різниця є менше помітного характеру у порівнянні з більшим рівнем відмінностей відповідних показників між різними країнами Європейського Союзу. Загалом, цій гомогенності сприяють щільніший рівень інтеграції та співпраці країн у північноєвропейському регіоні, що забезпечить стабільність та перспективи розвитку у цьому стратегічно важливому регіоні Європи.

Таким чином, проведена аналітична розвідка дозволить виявляти рівень загальних особливостей в економічному розвитку всіх країн регіону. Тож, по-перше, всі ці країни належали до групи постсоціалістичних держав. Ці ринкові перетворення було розпочато тільки у 80 – 90-х роках минулого століття. У цьому регіоні двічі проходили кардинального рівня трансформації. Спочатку це проходило у 40-х роках, коли йшов процес переходу від західних моделей суспільного розвитку до соціалістичних принципів суспільного життя. Наступним етапом був період наприкінці 80-х років, коли пройшов процес розпаду Югославії та Чехословаччини, і відбулось об'єднання Німеччини. Щодо досвіду проведення ринкових реформ, то вони виявились найбільш успішним проектом у країнах

Центральної Європи. Це і не дивно, оскільки ці країни і в соціалістичні часи мали більше відкриті форми економіки де існували вагомі елементи ринку. Це стало приводом того, що реформи у цих державах розпочалися у значно раніший період, ніж у колишньому Радянському Союзі. Ще до одних загальних рис країн у Центральній та Східній Європі, за винятком Росії, виступає їх статус у якості країн, що мають так звану «малу економіку», у якій частка національного ВВП не перевищила одного відсотка від світового рівня.

1.3. Політико-правові особливості європейської інтеграції

У європейському праві, у якості основного стовпа для розвитку процесів європейської інтеграції, складала з різних рівнів нормативних та правових актів. Відзначають, що кожен з цих документів має відігравати важливу роль щоб забезпечити функціонування та розвиток Європейського Союзу. Фактом є те, що вершиною у цій системі є «первинне» право. Воно включає у себе нормативні документи та установчі договори Європейського Союзу, а також загальний рівень принципів права Європейської Спільноти. Це виступає як основа, на якій засновано всю систему правового порядку в Європейському Союзі. Поряд із цим, органами управління Європейського Союзу приймаються інститути «вторинного» права, які виражаються різноманітними нормативними актами, такими як регламентні норми, директивні приписи та рішення. Проміжним рівнем є угоди, які укладаються між Європейським Союзом та «третіми країнами», якими визначені права та обов'язки всіх сторін.

Незаперечним є те, що чи не головний аспект тут є проблеми верховенства права Європейського Союзу над національними законодавчими нормами. Це може означати, що у випадках конфліктів між правом Європейського Союзу та приписами національного права, переважатиме право ЄС [17, с. 317].

Однак, досі існують дискусії відносно того, яким саме чином забезпечують це верховенство – чи посередництвом пріоритетної чинності права в Європейському Союзі, чи через посередництво його пріоритетного застосування. Прикладом тут має бути дії Федерального конституційного суду Німеччини, який обмежує можливість перевіряти акти Європейського Союзу щодо відповідності національним стандартам прав людини та основних свобод. Здійснювати право Європейського Союзу в основному покладають на повноваження національних органів влади. Тут застосовуються приписи національного процесуального права, де дотримуються принципів ефективного права Європейського Союзу та співпрацюють з органами об'єднаної Європи щоб досягти цілей у європейській інтеграції [41, с. 57].

Процес, коли обговорюють подальшу стратегію розвитку у європейській інтеграції повинен мати значний рівень наслідків для Європи, оскільки вона може визначати майбутні напрямки розвитку та структурні особливості Союзу. Для даного моменту на порядок денний поставили кілька сценаріїв розвитку, які мали різні стратегії, пріоритети та наслідки. Згідно логіки, яка є у першому сценарії, основна мета то забезпечити баланс інтересів країн-членів Європейського Союзу після того, як остаточного завершилися правові процедури виходу з ЄС Великої Британії.

Подібні сценарії передбачали можливості правового забезпечення гармонізації інтересів країн-членів Європейської спільноти. Це допомогло уникнути ризиків виходу іншими країнами зі складу Європейського Союзу, а саме Греції чи Італії. Це включало можливість уповільнювати переговори щодо можливостей розширити Європейський Союз до Балкан та дотримуватись принципів європейської інтеграції на принципах різної швидкості. Зокрема, наголошувалось на потребі зберігати зону євро та обмежувати можливість розширитись на нові країни. Менше вірогідним, але більше амбіційним є альтернативність сценарію у розвитку європейської інтеграції. До його пріоритетів відносять можливість надати новий рівень

якості для європейської інтеграції. Тут дослідники вважають корисним використати приклад виходу Великої Британії з Європейського Союзу щоб посилити консолідацію країн-членів Євросоюзу.

Цей сценарій передбачав можливість утворити справжню європейську конфедерацію, де є спільна податкова політика, спільна зовнішня та оборонна політика. Тут важлива процедура як зберегти статус Європейського Союзу де він є автономним полюсом сили щодо міжнародних відносин. Незалежно від тих обставин, чи буде обрано сценарій інерційних або амбіційних дій, також важливим є те, щоб у європейському праві були продовжені гарантії досягнути певного рівня у європейській інтеграції та стимулів реалізувати амбіційні плани сформувати справжню Європейську республіку. Це має передбачати процес поступового переходу від можливостей в інерційному розвитку європейської інтеграції до більш амбіційних сценаріїв, де враховують різні інтереси та можливості країн учасників союзу [31, с. 40].

Тому, під час розгляду особливостей європейської інтеграції, варто звернути увагу, що, першою чергою, євроінтеграція є процесом, який може передбачити можливість поглибити економічні, політичні, інституційні та культурні зв'язки серед країн Європи, у тому числі завдяки утворенню та розвитку Європейського Союзу. Власне, до основних принципів та особливостей цього процесу відносять такі.

Питання суверенітету та субсидіарності. Зазвичай мають на увазі такі особливості, які стверджують, що процес євроінтеграції передбачатиме потребу зберегти суверенітет країн-членів, одночасно дотримаючись відданості спільних цілей та цінностей Європейського Союзу. Принцип, що розкриває субсидіарність означатиме, що рішення варто приймати на рівні найближчого до громадян рівня, а лише для випадків, коли існує необхідність, – на рівні Європейського Союзу.

Також, важливий принцип то існування єдиного ринку та вільного руху осіб, товару, певних послуг та капіталів. Головним принципом щодо процесів

євроінтеграції є потреба створити єдиний ринок в межах Європейської спільноти, де можна забезпечити вільний рух для товарів, певного виду послуг, капіталів та осіб. Це сприятиме можливостям економічного зростання та зближує рівень життя між країнами.

Безперечним є факт того, що існує потреба збереження важливості європейської ідентичності та культурного розмаїття. Це важливо і тому, що євроінтеграція повинна створити умови, що формують спільну європейську ідентичність на фоні необхідності зберегти та визнати культурне різноманіття та мовні традиції у кожній країні європейської спільноти. Саме через це, слід звертати увагу і на принципи функціонування правової держави та рівних прав громадян. Це відбувається тому що для євроінтеграції передбачено можливості дотримуватись принципів правової держави, демократичного розвитку та захисту прав людини у всіх європейських країнах. Кожна з країн має всі підстави для гарантування рівних прав та обов'язків у рамках Європейського Союзу.

Проаналізувавши перелічені принципи, варто зробити акцент на спільності основ зовнішньої політики та безпеки. Тут мають на увазі те, що євроінтеграційні процеси передбачають можливість створити спільну зовнішню політику та забезпечити спільну безпеку країн-членів. Значний вплив також має рівень економічної та соціальної зближеності, завдяки чому євроінтеграційні процеси мають сприяти можливостям зближення рівнів у економічному та соціальному розвитку різних регіонів Європи. Це достатньо ефективно реалізується за допомоги різних програм, що сприяють регіональному розвитку та соціальним фондам.

Отож, підсумовуючи маємо зазначити, що для теоретичного та методологічного підґрунтя європейської інтеграції країн Центральної та Східної Європи були враховані такі ключові концепції та події:

- Умови післявоєнного відродження та інтеграції;
- Особливості трансформації після комунізму;
- Можливості розширити Європейський Союз та НАТО;

- Зміст теоретичних підходів до євроінтеграції;
- Можливості реалізації економічних перспектив та викликів [35, с. 72].

Висновки до першого розділу.

Геополітичне становище країн Центральної та Східної Європи визначалось фактичним перетином на їх територіях низки важливих торговельних маршрутів. Також тут працює те, що там існує розвинена система транспортної інфраструктури. Це визначило інтерес цих країн до входження в єдиний блок провідних світових держав. Послаблений фактор, презентований централізованим управлінням, який закінчив своє існування після «холодної війни» підвищив роль геоекономічного чинника. Це відбулось у зв'язку з прискореним процесом інтеграції господарських зв'язків. Подібні процеси робили країни Центральної та Східної Європи значими учасниками субрегіонального інтеграційного проекту.

Ключові ролі для визначення напряму зовнішньополітичних пріоритетів для цих країн тоді відіграла «політична міфологія». Мають на увазі образ «давнього ворога» під яким розуміли Росію. Зрештою, цей міф не був абсолютно несправедливим, оскільки остання не полишала спроб проводити імперську політику щодо сусідніх держав, та продовжує продукувати експансіські ідеї «повернення Європи» як акт, що відновить історичну справедливість. Однак, безальтернативна прозахідна орієнтація бувших країн соціалістичного табору була основою для чіткого і швидкого визначення своїх головних стратегічних пріоритетів та векторів у зовнішній політиці. Вони взяли на озброєння західноєвропейські соціальні та економічні моделі розвитку, і розглядали потребу інтегруватись до європейських та євроатлантичних структур у якості єдиного шляху для зміцнення національної незалежності. Їх об'єднувала тверда вевненість, що тільки євроатлантична інтеграція буде гарантією їх національної безпеки і збереження суверенітету та створить можливості забезпечувати вирішення складного набору економічних та соціальних проблем.

РОЗДІЛ 2. РЕЗУЛЬТАТИВНА СКЛАДОВА ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ КРАЇН ЦЕНТРАЛЬНОЇ ТА СХІДНОЇ ЄВРОПИ

2.1. Історичний контекст вступу країн центральної та східної Європи до Європейського Союзу

Якщо розглядати особливості вступу 11 країн Східної Європи до Європейського Союзу у 2004, 2007 та 2013 роках, то варто виділити дію кількох ключових аспектів, які викликали інтерес для наукової громадськості та спонукали до подальших наукових досліджень. Першою чергою, процес вступу для країн Східної Європи до Європейського Союзу постає як результат складних процесів, що включали політичну, економічну та правову складові інтеграції. Можливість дослідити ці механізми інтеграції дозволить краще розуміти, внутрішню логіку процесів, що поглиблюють співпрацю між країнами та допомагають адаптуватись до стандартів Європейського Союзу. Не зважаючи на те, що факт вступу країн Східної Європи до Європейського Союзу вважають, що це успішний крок, проте важливим є можливість аналізу реальних результатів у цій інтеграції. Систематичність у оцінках політичної, економічної та соціокультурної складових наслідків у цьому процесі дозволить визначати рівень його ефективності та можливі слабкі місця.

Важливий напрям у дослідженнях є проведення порівняльного аналізу інтеграційних процесів для різних регіонів, зокрема в структурі Східної Європи та Співдружності Незалежних Держав (СНД). Це дозволить розуміти специфічні характеристики у європейській інтеграції та знайти перспективи іншим регіонам. Власне, особливості досвіду країн Східної Європи щодо вступу до Європейського Союзу можуть мати користь для країн СНД. Тут важливо знати, що у цьому досвіді є певні особливості та обмеження. Тут варто розуміти та враховувати різницю у рівні розвитку економіки, політичної системи та культурних особливостей [32, с. 132].

Тому, досліджувати процеси вступу держав Східної Європи до складу Європейського Союзу важливо не лише для того, щоб розуміти сам процес інтеграції. Паралельно це має значення щоб розуміти логіку розвитку інших регіонів світу. Тут важливо враховувати особливості та контексти пошуків оптимальної моделі у співпраці та можливості адаптуватись до нових умов.

В цьому контексті варто зауважувати, що як об'єкт європейської інтеграції виступають якраз країни Центрально-Східної Європи. Це тому, що у цьому регіоні відіграється ключова роль у процесах змін після того, як розпався СРСР та комуністичний режим. Вони виступають додатковими факторами, що привертають увагу до цих країн, включають їх транзитні локації та особливості психологічної близькості з країнами Співдружності Незалежних Держав (СНД), що може створювати певну «компліментарність».

З позиції конкретних наукових досліджень, індикатори, які використовують щоб оцінити євроінтеграцію, варто розділяти на рівень кваліфікованих та квантифікованих. Кваліфіковані індикатори можуть включати результати певних соціологічних опитувань, факти загальноєвропейських характеристик та дій, що можуть впливати з таких оцінок. Друга група включає рівень макроекономічних показників, за умов, що зростає ВВП, присутня макроекономічна стабільність, розвиваються торгівля та інвестиції, зростає зайнятість, присутні сальдо трансфертів з фондів Європейського Союзу [10, с. 21].

Вивчаючи ці індикатори науковці розглядають їх як складну наукову проблематику яка може включати багатоваріантність інтерпретації, що виникає у результаті процесів інтеграції.

Оцінки успішності країн Центральної та Східної Європи після їх вступу до Європейського Союзу, то предмет для дискусії і суперечки серед науковців. Значний рівень світової фінансової кризи, яка мала початок у 2008 році, виник завдяки нездатності клієнтів у іпотечних та споживчих кредитах в США бути здатними до обслуговування своїх борги. Результати кризи

призвели збанкрутіння кількох великих іпотечних компаній та банків. Це призвело до провокування до руйнації у кредитній та фінансовій системі. Це змушує держави до надання фінансової допомоги неліквідним установам щоб запобігти їх банкрутству та подальшому розпаду системи.

Загострення проблеми обслуговувати суверенну заборгованість, яку спостерігають в багатьох державах, постає як наслідок загальних умов боргової кризи, яка охоплювала не тільки приватних осіб і компанії, але й цілі країни. Ця криза виступила як продовження і логічне завершення певних етапів в економічному розвитку, коли рівень надмірного нагромадження боргів стає як системна проблема. У цьому сенсі важливим є знати про причини, чому виникла ця загальна боргова криза. Науковці справедливо зазначають, що лише розуміння цих причин дасть можливість знаходити правильні шляхи виходу з подібних кризових ситуацій та розробки ефективних стратегій, що запобігають виникненню подібних криз у майбутньому. На початку, можливість збільшити боргові навантаження для держави та інших учасників економічних відносин спрямовувались на те, щоб стимулювати продаж товарів та послуг, якими можна було реалізувати свою мету в умовах нормального платіжного попиту.

За таких умов, реальні доходи населення має певні обмеження, що призводить до того, що настане криза з надмірним виробництвом. Однак цю проблему тимчасово приховували за допомоги різного роду кредитних механізмів чи й фінансової піраміди, які разом утворили кредитні бульбашки. Однак, у разі, якщо ці бульбашки лускали і обвалювалися, справжня причина кризи, або їх комплекс, що пов'язаний з виробничими та господарськими аспектами, ставали очевидними. Тому, боргові кризи виявляються результатами неконтрольованих процесів нагромаджених боргів серед різних секторів економіки. Потреба вирішити цю проблему постає як вимога не лише застосування фінансових заходів, але й реалізації структурних змін щодо

економіки. Це дозволить уникати можливості повторити подібні кризи у майбутньому [8, с. 19].

Даними щодо обсягів кредитування, що перевищують темпи зростання у світовому ВВП, наростання значних масивів цінних паперів і деривативів. Сюди ж відносять бездумність у використанні різних іноземних запозичень. Це свідчить про те, що боргові кризи можуть виникнути задовго до початку світових фінансових колапсів. У більшості країн діють як невдалі позичальники, які колись здійснювали фінансування своїх амбітних проектів за рахунок зовнішнього кредитування, і не дбали про їх подальше повернення. Це могло стати можливо завдяки доступним та дешевим коштам, що були на світовому кредитному ринку, і які на той час були безмежні та легкодоступні.

Для постсоціалістичних країн Центрального та Південного регіонів Європи ґрунтом на якому виникли боргові проблеми було закладено ще до початків світової кризи. Погоня до швидкого економічного зростання та виконання значних соціальних програм приводила до того, що ці країни намагались компенсувати відсутність достатніх внутрішніх заощаджень великими масштабами зовнішніх запозичень. Як наслідок, це призводить до різких зростань їх зовнішніх заборгованостей, обсяг яких збільшився в п'ять разів ще більш ніж вісім років до кризи. Отож, боргові проблеми для цих країн виникають наслідком неправильної економічної політики, а не посередництвом світової кризи [22, с. 39].

Швидким збільшенням зовнішнього боргу на періоди перед початком кризи фактично суперечитимуть поширеній думці про позитивні впливи від вступу до Європейського Союзу на економічного зростання у країнах регіону. На відміну від того, що відображає стійкість економічних процесів, високий рівень темпів того, що зростають борги пояснюють високим рівнем попиту до можливостей зовнішніх позик, які ставали як невід'ємна частина у стратегіях, що фінансують амбітні проекти. Однак, коли настане момент

виплачувати ці борги, країни зіткнулися з великим обсягом проблем, які спричинили значну рецесію та зупинили можливості зростати виробництво. Можливість стати членами Європейського Союзу виявилось важливим кроком для країн постсоціалістичного табору, оскільки він полегшив їх перехід до капіталістичного укладу в економіці та побудови плюралістичної демократії.

Головна мета вступу цих країн до Європейського Союзу було забезпечити незалежність від потенційної загрози з боку Росії після того, як розпався Радянський Союз. Це могло означати можливість вступу до НАТО, та є обов'язковою умовою членства в Європейському Союзі. Інтеграційні процеси вступу до Європейського Союзу допомагали прискоренню системних трансформацій у цих країнах. Відтак, це змушувало їх давати відповідь згідно загальноєвропейських стандартів і вдосконалити своє законодавство та методи управління. Не залежно від очевидних переваг у членстві в Європейському Союзі, ці країни не мали можливості уникати наслідків від дії світової фінансової кризи та знаходились в складних ситуаціях щодо сплати свого зовнішнього боргу. Тому, факт відчутності позитивного характеру змін від членства у складі Європейського Союзу поєднують з необхідністю розв'язувати складні економічні проблеми [17, с. 320].

Ті країни, які залишились поза складу Європейського Союзу, теж проходять шлях трансформації своєї економічної системи, але цей процес відбувався більш повільно і менше радикально. Не залежно від цього, деяким з них вдалося досягти значного успіху щодо покращення розвитку економіки та рівня життя для населення. Проте, останніми двома-трьома роками, деякі з цих країн впроваджували реалізацію програм по жорсткій економії. Також ішла робота, щоб скоротити державні витрати, обмежити соціальні виплати, підвищити податки і акцизи, а також скоротити можливості фінансувати бюджетні установи. Цими заходами було спричинено можливості масових протестів населення і створення напруженої політичної обстановки.

Проте важливим є потреба підкреслювати, що ці заходи можуть впливати не тільки на рівень соціальних витрат. Можливість зменшити державні витрати і громадське споживання, а також скоротити купівельну спроможність громадян. Це може призвести до можливостей надалі сповільнювати економічне зростання та загальну господарську активність. Це лише заглибити кризові явища та відкласти початок для післякризових умов відновлення економіки. Процеси фінансового оздоровлення можуть займати значного часу, коли країни вимушені витратити зусилля не на те, щоб підвищити власний добробут, а у переважній більшості щоб погасити накопичені борги. Важливим є знаходження шляхів, щоб вийти з цих циклів, оскільки стримувати розвиток видається неминучим [18, с. 62].

Тому, щоб підвести підсумки, звернемо увагу, що аби вирішити поточну кризу у надвиробництві і відкритті нових відтворювальних циклів, країни ЦСЄ мають виявляти можливості внутрішніх резервів щоб спробувати повторно займати своє місце на світовому ринку. Це вимагатиме глибинних структурних, та системного рівня перетворень, які можуть дозволити відмовлятися від вироблення товарів, як не мають попиту на зовнішніх майданчиках та на внутрішньому ринку. Це дозволить переходити до можливості виготовляти конкурентоздатну продукцію, яка буде знаходити попит у споживача із реальним, а не штучно створеним доходом.

2.2. Вплив євроінтеграції на трансформацію економічної та соціальної сфер країн центральної та східної Європи.

Оцінювати вплив інтеграції на економічні можливості країн Центральної та Східної Європи є критично важливим. Така оцінка допоможе за кращих умов розуміти можливість, яка відкриє можливості європейської інтеграції для цього типу економіки та має підтримати рівень співпраці в інноваційних сферах. Проте, кількісні оцінки ускладнюють через відсутність узагальнюючого показника. Наявними приватними даними не дозволено

однозначним типом визначати впливи інтеграційних процесів на рівень економічного розвитку країн Центральної та Східної Європи. Процесами у європейській інтеграції можна забезпечити позитивний рівень їх потенціалу, але можуть нести як позитивного, так і негативного типів наслідки і окремих країнах. У країнах-лідерах існує відчуття впливу інтеграції більш сильно, ніж у країнах периферії [7, с. 196].

Для країн Західної Європи процеси інтеграції економічного потенціалу переважною мірою переходить з динамічного етапу до статичного. Ще до початку приєднання країнами Центрально-Східної Європи до Європейського Союзу тут вже було сформовано достатньо конкурентоспроможні єдині відтворювальні комплекси та інноваційні системи. Це були важливі фактори, які зміцнювали позиції Європи в рамках міжнародної конкуренції. Однак, у подальшому розширенні Європейського Союзу за рахунок країн, що мали менше розвинені інноваційні потенціали на тлі зростаючих рівнів у світовому конкурентному середовищі наголошувалось на важливості адекватно включити їх у європейські інноваційні явища та процеси. Це включало можливість поліпшити національні інноваційні системи та створити єдину європейську інноваційну систему.

Процесом вступу новими країнами до Європейського Союзу відзначалось рівнем підтримки їх інноваційності та особливостей розвитку. Особливо важливим є розширення можливостей фінансування різних досліджень щодо суспільного розвитку. Тут мають на увазі варіанти участі у програмах Європейського Союзу та можливостей збільшити прямі іноземні інвестиції. Проте ці процеси також призводять до значної кількості викликів національним економікам у країнах Центрально-Східної Європи. Зокрема, фіксують можливість недоступності відповідних компенсацій під час включення до умов, що існують у єдиному європейському інноваційному просторі виявляються проблемою. Ця проблема особливої привабливості висококваліфікованого фахівця, науковця та інженера. Для цього періоду визначають рівень динаміки майбутніх умов розвитку економіки країн ЦСЄ.

Тут вирішальні ролі відіграють їх здатності підтримати виробництва, та поширити і використати знання. Це може визначати їх активний і пасивний рівень ролей для досягнення цілей, що зазначені на Лісабонському саміті [33, с. 78].

Недостатність інноваційної складової гальмує рівень економічного розвитку для соціалістичних країн через неефективність взаємодії науки та виробництва. Тут і недоцільність державної політики щодо інновацій, обмеженого венчурного фінансування, відсутні реальні стимули для підприємців та інші фактори.

Ці проблеми постали як важливі завдання перед країнами Центральної та Східної Європи в загальних контекстах їх інтеграції до європейських інноваційних процесів. Для багатьох країн Європейського Союзу були конкретні досягнення успіхів у створенні інноваційних моделей економіки. Тут маємо зазначити, що рівні «інноваційності» економічної потуги в Європейському Союзі дуже різноманітні. До прикладу, у певних країн, як от Швеція, Фінляндія та Данія, є найвищі рівні в інноваційності. Напроти, країни у Південній та Центральній і Східній Європі мають відставання у цьому сенсі. Згідно даних European Innovation Scoreboard за 2009 рік, у більшості нових країн була ідея «помірної інновації», і тільки Естонія та Словенія були «інноваційно послідовними» [2, с. 4].

Жодній з цих країн не вдалось досягти статусів «інноваційного лідерства», а в Болгарії, Латвії та Румунії вважали цей контекст відстаючим. У 2013 році ситуація не зазнала значних змін. Логіка позицій у країнах Центральної та Східної Європи залишилась стабільною у порівнянні до інших країн ЄС. Ця група країн залишилась у рамках в тих же категорій щодо ступеню інноваційності в розвитку. Навіть, для деяких з випадків, як у Польщі, положення стало гіршим, бо змінились з «помірних інноваторів» до категорій «відстаючих інноваторів». Така тенденція свідчить, що є потреба більшої підтримки в інноваційності розвитку щодо цих регіонів аби досягти більше просування у галузі економіки та різних технологій.

На 2004 рік до Європейського Союзу, до якого на той час входили 15 країн зі старої Європи, мали приєднатися десять нових країн. Це, у переважній більшості держави Центральної та Східної Європи. До цього списку входили: Угорщина, Польща, Словенія, Словаччина, Чехія, Латвія, Литва, і Естонія. Крім них, до Європейського Союзу мали приєднатися країни з Південної Європи – Кіпр та Мальта. У 2007 році спільнота доповнилась Болгарією та Румунією, як повноцінні члени Європейського Союзу. Пізніше, в червні 2013 року до союзу приєдналась Хорватія [9, с. 188].

Перед початком можливості приєднатися до Європейського Союзу у всіх цих країнах був різним ступінь розвитку у галузях, наприклад, сільського господарства. Вони отримували різні рівні у фінансовій підтримці від Європейського Союзу щоби проводити підготовчі заходи. Найбільші суми коштів з бюджетів Європи у цей період отримувала Польща. Відносно країн Балтійських країн – Латвії, Литви та Естонії, у процесі вступу до Європейського Союзу було отримано, скоріше, негативний вплив на їх сільське господарство. До прикладу, до факту приєднання до Європейського Союзу у Латвії активно вироблявся значний обсяг цукрового буряку, молока, м'яса і розвивалось рибальство. Проте, після приєднання до Європейського Союзу Латвією було втрачено багато своїх цукрових заводів та стикнулася зі значною зміною у сільському господарстві. Зокрема, процеси виробництва цукру були завершені, а значну частину рибальських суден було знищено. Можливість таких змін стало наслідками суворого квотування та регулювання Європейським Союзом, що суттєвими рівнями змінювало сільськогосподарські можливості балтійських країн [22, с. 41].

Як відомим, Європейський Союз найбільший з виробників цукру з бурякових культур. Ще до того, як приєдналися країн Центральної та Східної Європи до Євросоюзу, виробничі можливості цукрової галузі в Європі завжди мали достатній рівень, але після того, як приєдналися балтійські країни, цукрове виробництво стало перевищеним. В організаціях спільного

ринку (Common Market Organization) існує квота для 26 продуктів або груп продуктів. Це охоплює 90% у загальному сільськогосподарському виробництві в Європейському Союзі.

У цих організаціях, є гарантована загальна цінова політика, що постає як основний механізм у Єдиній сільськогосподарській політиці Європейського Союзу. У 2006 році організаційно спільний ринок цукру розпочав значні реформи у цукровій галузі через надмірність виробництва, що призводить до значних обсягів зменшення цукру в Європейському Союзі. Метою реформи було те, щоб залишились в галузі лише ті виробники, які, згідно думки Брюсселя, мають змогу до конкуренції на міжнародних ринках без значної державної субсидії.

Завдячуючи існуванню високих субсидій та гарантованих закупівельних цін у відповідності з правилами, що мають регулювати виробництво цукру в Європейському Союзі. Вони фактично не зазнавали змін з 1960 року. Розмір внутрішніх цін на цукор в Євросоюзі був приблизно втричі вищим за світові. Тому, ще одна мета реформ полягала у зменшенні закупівельних цін щодо цукру на 36% [33, с. 79].

У Євросоюзі встановлювали правила, які могли обмежити ввезення овочів та фруктів та контролювати їх кількісні показники, та, відповідно, регулювати ціну деяких з них. Наприклад, у випадку продажу бананів, їх є можливість купувати лише за певними квотами, які встановлені у Брюсселі, і можуть мати високі ціни в Європейському Союзі. Рівень внутрішнього виробництва також повинен відповідати вимогам жорстких європейських стандартів, які встановлюють для визначення розмірів, форм та якості сільськогосподарської продукції, що має надходити до торговельних мереж. Все це має можливість негативно позначитись на особливостях місцевого виробництва. Під час вступу до Європейського Союзу, деякі країни, як, до прикладу, Литва, могли виробити значний обсяг молока, стикалися з рівнем високих вимог до якості молочної продукції. Такі вимоги могли бути доволі складними, щоб виконати місцевими фермерами [9, с. 191].

Якщо узагальнити викладене вище, дослідники стверджувати, що можливість приєднатись до Європейського Союзу суттєво впливало на розвиток сільського господарства у прибалтійських країнах, що викликало певну негативність у наслідках. Особливою мірою це було помітним в контексті Угорської ситуації. Переходом до членства у Європейський Союз спровокувалось можливість значного зменшення прибутку угорських фермерів через ріст конкурентності з імпортною продукцією. Кінцевий споживач користується можливістю купити дешеві імпортні продукти, та зменшити попит на місцеві товари. Це призводить до банкрутства у деяких галузях, як у виробництві цукру. Зокрема, у секторі свинарства постраждали, у результаті збільшення імпортової продукції. Це стало можливим тому, що у імпортних компаній були значно нижчими витрати на виробництво. Дорогий корм і вимоги дотримуватись екологічності у стандартах Європейського Союзу у свою чергу ускладнюють ситуацію місцевим виробникам. Навіть для сектора бджільництва, де Угорщина сподівалась отримувати прибутки, справи пішли не за планом. Зняти обмеження на продаж меду із країн, що не входили до Європейської спільноти, призводило до значних зменшень у експорті угорського меду до Європейського Союзу [28, с. 24].

Отож, для прибалтійських держав і Угорщини вступ до Євроспільноти стає однією з причин для серйозного економічного виклику у сільському господарстві, які вимагали уважного аналізу та значної ефективності у заходах управління, щоб мати можливість забезпечувати стійкість розвитку цих галузей на майбутнє.

Проблеми у інноваційному розвитку підкреслювали важливий рівень у вивченні західних зразків і досвіду. Однак, просто копіювати цей досвід не завжди може призвести до успішного результату. Будь-які з інноваційних заходів, незалежно від тих обставин, чи вони запроваджені державою чи державно-приватною структурою. Це має власні специфічні умови, обумовлені національними особливостями та певним контекстом: чи економічними, чи соціальними, чи правовими чинниками. Тому, моделі

інноваційних типів у розвитку різного рівня можуть значною мірою відрізнитись від моделей з інших країн. Однак, глибинний зміст у розумінні західного типу досвіду могло б допомагати ученим та експертам знаходити інструментарій та методологію в інноваційній політиці, яка найбільш ефективно була впроваджена у власній країні.

Таким чином, наслідком сказаного вище, є можливість адаптуватись до інноваційної стратегії згідно з особливостями національних контекстів. Це може допомогти забезпечувати більшого успіху у реалізаціях інноваційних проєкцій та можливостях зміцнити конкурентоспроможність економіки. Отож, інтегрувати західний досвід та враховувати національні особливості могло ставати ключовим чинником для розвитку ефективних принципів у інноваційній політиці.

2.3. Гармонізація нормативно-правової бази у внутрішньому законодавстві країн центральної та східної Європи до вимог Європейського Союзу

Процес гармонізації у внутрішньому законодавстві країн Центральної та Східної Європи щодо нормативної та правової бази у євроінтеграції стає як ключове завдання на шляху їх входження до Європейського Союзу. Ці процеси передбачають можливість пристосувати внутрішнє законодавство країн Центральної та Східної Європи до актів Європейського Союзу. До них відносять директиву, регламент та інші нормативні і правові акти.

Гармонізація має забезпечити можливість вирівняти правові стандарти між країнами Європейського Союзу та країнами, що є кандидатами і сприятиме до зближення їх законодавства згідно вимог стандартів Європейського Союзу. До цього процесу можна включити реформування законодавства, потребу приймати нові нормативно-правові акти, а також провадити інституційні та організаційні зміни щоб забезпечити ефективне виконання вимог європейського стандарту.

Процес гармонізації у внутрішньому законодавстві щодо нормативно-правової бази європейської інтеграції то складний і довготривалий процес, який потребує значної суми зусиль та ресурсів від країн-кандидатів. Проте вона постає як необхідна умова щоб успішно приєднатися до Європейської спільноти та забезпечити ефективну інтеграцію в європейську політику та економічний простір [18, с. 64].

Реформування Європейського Союзу та приєднані сімнадцять нові країни-члени на рубежі XX і XXI століть, підштовхнули до активізації та поширили можливість застосувати концепції «*acquis communautaire*» для внутрішньої і зовнішньої політики ЄС. Ці поняття охоплюють суму законодавчих актів, норми, стандарти та принципи, які постають як спадщина Європи і є обов'язковими для виконання країн-членів. В інститутах Європейського Союзу активно використовується поняття «*acquis communautaire*». Воно активно реалізовується у зовнішній політиці, зокрема через контекст процесів прийому нових країн-кандидатів. Це важливо щоб забезпечити відповідність нових членів до європейських стандартів та норм.

Однак, до тепер не існувало єдиних підходів щодо уніфікованих тлумачень обсягів і змісту поняття «*acquis communautaire*» у рамках правозастосовної практики і науки в Європейському Союзі. Це могло бути викликом для дотримання єдності і координування діяльності ЄС. Тобто, потрібно докладати подальших зусиль для уніфікування та уточнення тлумачень у цьому ключовому понятті європейського права.

Для останніх п'ятдесяти років, європейський континент розвиваючись свідчить про існування запаморочливого процесу глибокого рівня політичних, економічних та правових складових інтеграції між країнами в Європі. Етапи цього епохального шляху об'єднання країн на європейському континенті унікально відображались у процесі створення Європейського Союзу від початку 90-х років у минулому столітті. Європейський Союз, у якості наднаціональної структури співробітництва та економічних і правових аспектів регулювання, визначав нові засадничі моделі у міжурядовій

взаємодії та встановив принципи співпраці на європейському континенті [45, с. 49].

Процеси у європейській інтеграції породили багато новаторства у політиці, економічних та правових рішеннях. Цим було визначено рівень привабливості європейських моделей у регіональній інтеграції для країн всього світу, включаючи й Україну. Щодо сфери права, то Євросоюз стає як приклад для успішного функціонування наднаціональних правових систем, які у рамках окремої регіональної міжнародної організації забезпечують ефективність функціонування та розвитку у європейській спільноті. Унікальністю правової системи в Європейському Союзі є у верховенство та пряма дія її норм для країнах-членів союзу. Тут відзначають і наявність правового досягнення – «acquis communautaire», яке зобов'язані виконати і країни-члени Європейського Союзу, і країни, що мають наміри до приєднання до структури ЄС. Цей принцип набору правових нормативів і стандартів стає як фундамент для спільної суми цінностей і нормативних засад, які є об'єднаними для країн Європи та мають сприяти стабільності та розвитку у регіоні [42, с. 218].

У 1989-1991 роки для східноєвропейських держав були характерні ознаки значного розколу зі старим політичними та соціально-економічними порядками. Великі частини у цих суспільствах відкинули принципи соціалістичної ідеології та правління. Це стало типовим у радянській системі, і спрямовувалось на шляхи будівництва демократичних засад нових суспільних інститутів і правової держави. Для цього періоду характерно закладання основ правової держави, політичний плюралізм та демократія. Тоді ж розпочався процес люстрації державного апарату, правоохоронної структури і судової системи. Важливим тут є те, що у західних країнах надавали активної підтримки для цих демократичних змін. Це впливало на зміни у зовнішньополітичному курсі у багатьох країнах в регіоні. Такі країни починали з більшою активністю свою співпрацю з Європейським Союзом та у рамках інших міжнародних установ.

Прихильниками інтеграції висловлювалось переконання про необхідність поглибити внутрішні інтеграційні процеси в Європейському Союзі. Вони стверджували, що більше інтегрований Європейський Союз міг би ефективніше допомогти новим демократичним державам під час їх переходу до спільної Європи, та міг би грати роль ядра об'єднаної Європи. У такому русі, ймовірно, стимулювались би розвиток економічних та політичних реформ в інших державах Європи. Це також сприяло б можливості зміцнити стабільність та процвітання в регіоні [38, с. 72].

Одним із важливих моментів у під час процесу розширення Європейського Союзу на схід є саміт у Копенгагені. Він проходив 12–13 грудня у 2002 році. На цьому історичному заході учасниками було прийнято остаточні рішення відносно потреби приєднатись східноєвропейським державам до ЄС. Угоду про приєднання було укладено Європейською Радою, та передано до Європейського Парламенту. Її та офіційно підписали 16 квітня 2003 року в Афінах [34]. Цей документ став важливим кроком у європейській інтеграції та зміцненні взаємодопомоги між країнами в цьому регіоні. Можливість завершити процеси інтеграції у державах-кандидатах відзначилось визнанням у Європейській спільноті успішності у реформах правової інституції у колишніх державах соціалістичного табору. Це означає можливість прийняти загальнолюдські цінності, демократизацію у суспільстві та у переході до ринкової економіки [2, с. 63].

В умовах України можливість європейської інтеграції має означати не тільки шляхи, щоб модернізувати економіку та подолати технологічну відсталість. Паралельно це й можливість залучити іноземні інвестиції та новітні технології. Ці процеси також сприяють умовам для створення нових робочих місць. Також це підвищить конкурентоспроможність вітчизняних підприємств і розширить можливості доступу до світових ринків, у першу чергу до ринків ЄС. Україна має активно працювати над потребою привести своє законодавство у відповідність до норм та стандартів Європейського Союзу. Підписана Угода щодо асоціації України та Європейським Союзом в

2014 році стає як важливий крок у цьому напрямку. Слід відзначити, що від початку тимчасового застосування угоди щодо поглибленої та всеосяжної зони вільної торгівлі в 2016 році, стає як один з важливих досягнень на шляху євроінтеграції країни [27].

Якщо говорити щодо факторів, що гальмували рух України до об'єднаної Європи, варто врахувати такі аспекти: це повільне проведення економічних реформ, неспроможність проводити ефективну економічну реформу, є момент відсутності помітного результату щодо внутрішньої соціальної та економічної трансформації. Це може створювати значний рівень перешкод на шляху до європейської інтеграції. Без відповідного реформування, Україна не досягне необхідний рівень розвитку, який вимагають для членів Європейського Союзу.

Надмірний рівень корупції та економічної кримінальної протиправності постає серйозною проблемою, що перешкоджає для євроінтеграційних зусиль України. Подібні явища не тільки ведуть до підриву довіри для інвесторів і бізнесменів. Також це є порушення законності, прав та інтересів громадян та сприяє прийняттю європейських стандартів.

Відсутність у єдиного позиціонування серед громадян та державних інституцій в Україні, які сприяють вступові до Європейського Союзу ускладнюють процеси європейської інтеграції. Щоб забезпечити успішний рух вперед потрібно домагатись досягнення консенсусу та широкого рівня у підтримці населенням та дієвості політичного лідерства. Недостатня кількість кваліфікованих кадрів у сферах, що забезпечують європейську інтеграцію, насамперед у середовищі політичної еліти та державними службовцями, ускладнюють можливість впровадити необхідні реформи та адаптувати державу до рівня європейських стандартів. Такими факторами потрібно оперувати на рівні комплексних підходів та системності у заходах, щоб їх ефективно вирішити. Важлива тут наявна відповідальна та рішуча,

сконсолідована політична воля. Щоб подолати ці виклики та відновити і прискорити процес європейської інтеграції України [26].

Отож, інтеграційні процеси в Україні, у її русі до Європейського Союзу охоплюють широкі спектри напрямків. Для кожного з них, важливо відігравати певну роль для підготовки країни до членства в Євросоюзі. Проводячи аналіз процесів євроінтеграції, який ми робимо в цій роботі, виділимо деякі аспекти.

Розглядаючи інтеграційні процеси, варто наголошувати на тому, які важливі стандарти у загальноєвропейській безпеці. Це і тому, що можливість участі у європейських безпекових структурах дозволяє Україні активно співпрацювати у багатьох напрямках сфери безпеки та оборони. Це можливість спільного реагування на виклики тероризму, нівелювання кіберзагрози та інших загроз. Можливість членства в ЄС вимагатиме від України зміцнити демократичні інститути, розбудовувати правову державну та реформувати політичну систему. Відносно фінансових складових, в Україні потрібно забезпечувати достатній рівень фінансової стабільності та ефективності в управлінні бюджетних ресурсів, щоб відповідати європейським стандартам. Є потреба в гармонізації системи соціального захисту та законодавчих норм відносно роботи з європейськими партнерами [23, с. 102].

У розвитку культури, освіти та наукових і технічних зв'язків іде процес сприяння та обмінів знаннями та інноваціями. В Україні активно співпрацюють з регіональними структурами партнерів, щоб розвивати спільні проекти та ініціативи. Для кожного з вказаного напрямку, потрібен комплексний та системний підхід. Це умова провести ефективну реалізацію інтеграційної складової реформ та сприяння розвитку України та підготовці нашої держави до членства в ЄС [29, с. 24].

Висновки до другого розділу.

«Оксамитові» революції, що відбулись у Центральній та Східній Європі підштовхнули до можливості формувати багатопартійну систему у цих країнах. Це стало початком процесу, що підштовхнув можливість створити демократичні інститути та формувати громадянське суспільство. У соціальній та економічній сферах відбувався перерозподіл власності, створювались необхідні умови для формування приватного сектору економіки.

Паралельно ішов процес «Оксамитового розлучення» в Чехословаччині. Як формальний привід для розпаду єдиної республіки стали парламентські вибори у липні 1992 р. Їх результати показали фактичну готовність обох республік до формування суверенних державних інституцій. Як наслідок 25 листопада 1992 р. Федеральними зборами було ухвалено конституційний закон про розділ Чехословацької федерації. Таким чином, від нового 1993 р. на карті Європи виникли дві нові незалежні держави Чехія та Словаччина. Особливу специфіку мав югославський варіант, коли був перехід від соціалістичного устрою до ринкової економіки та парламентської демократії. Після смерті югославського лідера Б. Тіто тенденції до розпаду Югославії були значно посилені, загострився процес національних відносин, посилювалась економічна криза. Як наслідок виникла війна, яка принесла численні страждання багатьом народам та призвела до складного перерозподілу на території Балкан.

Однак, швидкі інтеграційні процеси призвели до того, що в 1999 р. до НАТО вступили Польща, Чехія та Угорщина. Далі цей процес продовжився і в 2004 р. Членами НАТО стали Болгарія, Румунія, Словаччина та Словенія, а в 2009 р. Хорватія та Албанія. Розвивався і процес формування Європейського Союзу. Його членами вже в 2004 р. стали: Польща, Угорщина, Словаччина, Чехія, Словенія, а далі – Румунія та Болгарія, Хорватія.

РОЗДІЛ 3. СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ КРАЇН ЦЕНТРАЛЬНОЇ ТА СХІДНОЇ ЄВРОПИ У КОНТЕКСТІ РОЗШИРЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

3.1. Розвиток грошово-кредитної політики країн центральної та східної Європи

Згідно до відомого факту, що у країнах Центральної та Східної Європи, які ввійшли до Європейського союзу, має бути впроваджена єдина європейська валюта. Однак, період за який вони мають можливість залишати дію своїх національних валют, є практично не обмеженим. З формальної точки зору, цей період має тривати до моменту, поки певна країна не відповідає умовам членства в Економічному та Валютному Союзі, згідно з Маастрихтськими критеріями. Ще одна проблема, коли країна не перебуває принаймні протягом двох років членом Європейських Механізмів Валютних Курсів – II. Це має означати, що конкретна країна на практиці може тимчасово відкладати впровадження євро або намагається прискорювати ці процеси. На теперішній час до зони євро уже входять чотири країни в регіоні: мають на увазі Словенію, Словаччину, Естонію та Латвію. Однак ключовим питанням залишається те, наскільки вигідно вступати країнам Центральної та Східної Європи у зону євро [13, с. 302].

Перед початком глобальної економічної та фінансової кризи 2007–2009 років, на регіональному рівні країни були розділені на дві основні групи. До однієї з груп відносились ті, хто вирішив забезпечувати рівень стабільності свого валютного курсу відносно євро, через різні підходи: або через встановлений режим валютного управління, як це зробили в Естонії, Болгарії, Литві. Інший підхід, це шлях, де встановлювали вузькі межі коливання валютних курсів, як у Латвії та Хорватії. У іншій групі країн віддавали перевагу режимові інфляційного націлення. Тут було акцентовано увагу на

особливостях національної грошово-кредитної політики. До цих країн відносили Польщу, Чехію, Угорщину, Словенію, Словаччину та Румунію.

У рамках цих контекстів виникають розумні питання щодо ефективності обох типів режиму грошової та кредитної політики. Проведений аналіз показав, що у період перед початком кризи (з 2000 по 2007 рік) у країнах Центральної та Східної Європи, де був жорстко фіксований валютний курс в цілому демонструвались незначно, але вищими темпами в економічному зростанні і помітно меншими темпами інфляції. Це є особливо цікавим, оскільки для країн, що застосовували режими інфляційних націлень, мали тенденції до демонстрації меншої інфляції [15, с. 154].

Проте для країн, де є жорстко фіксований валютний курс спостерігали вищі показники значень транскордонного потоку капіталу щодо ВВП. Ці останні фактори на час дії рамок глобальних економічних криз, відіграли свої негативні ролі. Найбільшою мірою від цього страждали в країнах Балтії, які мали тенденцію демонстрації максимального значення припливів капіталу. Таку ж тенденцію мала й Угорщина, яку також відносили до числа найбільше проблемних країн. Для того часу країни, які показували тенденцію доволі збалансованої участі у міжнародному русі капіталу, як, наприклад, Польща або Чехія, проходили через кризи маючи суттєво менші втрати.

Отже, не можна дати однозначної відповіді на питання відносно рівня ефективного режиму грошової та кредитної політики для країн ЦСЄ. Тому можливо сказати, що для періодів де є економічний добробут, фіксований курс виглядає як кращий варіант, але для складних економічних умов, він може показувати невігідні показники.

Важливим є можливість відзначити те, як розвиваються події всередині криз, особливо враховуючи можливість продовжити та розширити зону євро. Словенія, яка провела перехід на євро у 2007 році у той період намагалась залучити значний обсяг спекулятивних іноземних капіталів. Тоді виявилась, що така практика характерна для країн, які суттєво страждали від наслідків

кризи. Паралельно, Словаччина, яка приєдналась до європейської зони безпосередньо під час кризи, своєю практикою має викликати зацікавленості, бо на той час країна вже входила до Європейського Союзу. У Словаччині обрали шлях дотримання незалежних основ у грошово-кредитній політиці, пододала кризу менш болісно. Як приклад, коли реальний рівень ВВП Словенії в 2008–2009 роки було знижено на 4,8%, то у Словаччині він показав ріст на 0,5% [18, с. 63].

Наступною країною, яка вступила до Європейського Союзу, була Естонія. Вона здійснювала цей крок під час розпалу європейської боргової кризи, яка почалась від 1 січня 2011 року. Тут важливим є те, що процес переходу на євро на час кризи можна було пов'язати з потребою додаткових витрат. Це можливо ще й тому, що країна, яка має здійснювати такий перехід, не може у повній мірі скористатись інструментами у бюджетній та податковій політиці, щоб стимулювати власну економіку. До прикладу Естонія, після того, як послабили бюджетну та податкову політику у 2008–2009 роках, знову повернулась до її посилення у 2010 році, чим досягнула бюджетного профіциту.

Словаччина, своєю чергою, зменшувала бюджетний дефіцит у період 2008 року, перед тим, як вступити до єврозони. Однак, вже після переходу до єдиної валюти, було значно послаблена бюджетна та податкова політики. Таким чином, дефіцит бюджету у них був 6,9% на 2009 рік і 6,5% на 2010 рік. Відтак, лише на початку 2012 року вони повернулись до рамок Маастрихтського критерію. Однак, щодо Естонії, то у цілому економічна ситуація для них у 2010–2012 роки була відносно спокійною. У країні проходило відновлення та ознаки зростання економіки та збільшення потоків іноземного капіталу. Однак цей процес не був довготривалим, оскільки вже 2013 року темпи зростання почали різко сповільнюватися. Латвія теж робила спроби економічного зростання, щоб відповідати вимогам Маастрихтських критеріїв. Але там теж, після різкого процесу, що призвів до зниження

бюджету на 2012–2013 роки, почали спостерігати сповільнення темпу економічного росту [17, с. 321].

На сьогодні, більшість дослідників вважають, що перехід на євро для країн, які це не провели можливий, але ситуація є майже такою ж, як і перед вже згаданою кризою. Ті групи країн, що залишили жорстку фіксацію у валютному курсі, як от Литва, Болгарія та Хорватія, зацікавлені якнайшвидше приєднатись до європейської зони, щоби отримувати у цьому контексті певні переваги. До них відносять можливості припливу іноземного капіталу, без потреби дотримуватись умов довготривалих додаткових витрат.

З іншого боку, у країнах, де національна політика щодо грошово-кредитної системи була вдала (наприклад, у Польщі, Чехії), не поспішають здійснювати перехід до єдиної валюти. У цьому вони спираються на досвід країн, які не мали членства у євросоні. До таких відносять Швецію та Данію. Країни, які перебувають у перехідному положенні, мають можливість проводити незалежну грошову та кредитну політику. Проте тут страждає її ефективність, як наприклад, Румунія та Угорщина. Такі країни вибирають між можливістю поліпшити свою грошово-кредитну політику або приєднатись до європейської зони. У таких випадках як в Угорщині, такий вибір вже обмежується. Це відбувається тому, що Угорщина є єдиним членом євросоюзу з країн у Центральній та Східній Європі, який перевищив Маастрихтські критерії згідно державного боргу.

Важливим є потреба зазначити, що перевищуючи ліміти з питань державного боргу в окремих роках не є критичними показниками. Так вважають тому, що у подальшому можливість виконувати Маастрихтські критерії за боргами дозволяють тимчасово повертатися до стабільної траєкторії щоби приєднуватися до європейської зони. У випадку Угорщини це може означати потреби повертатись до сталих рівнів державного боргу [16, с. 307].

Отож, сьогодні у більшості країн у Центральній та Східній Європі зберігають принаймні можливості вибрати режим, що регулює грошово-

кредитну сферу на національних рівнях. Це відобразить рух країн до того, щоб зберігати свою економічну автономію та пристосуватись до внутрішньої та зовнішньої економічної складових.

Проте, міру ефективності у такому типі вибору досі підтверджується тільки для обмеженого числа країн. Для найближчої перспективи очікують активізацію дій Литви та Болгарії відносно технології переходу на євро. Це має стати у якості важливого кроку цих країн щодо зміцнення рівня у їх економічній стабільності. Одночасно це допоможе забезпечити більшу інтеграцію до європейського економічного простору. Одним, або й ключовим методологічним принципом, щоб успішно інтегруватись до співробітництва є дотримання принципів поетапних, послідовних кроків щодо просування від нижчого до більш високого рівня інтеграції. Це виражено відповідними організаційними та правовими формами; чи то до митних союзів, чи до економічних, а згодом і валютних союзів. Ці принципи сприяють можливості систематично зближуватись між країнами, що мають загальні стандарти та підвищать їх взаємозалежність. Відповідно, це може сприяти стабільності та розвитку регіонального типу економічних систем.

Дослідники вважають, що з досвіду Євросоюзу можна свідчити, що навіть для керівників у органах інтеграції, які відомі як методологічно послідовні учасники процесу, часто існує спокуса прискорювати процеси в економічній інтеграції. Тут адміністратори схильні вживати заходи, що постають як передчасні або занадто уніфіковані, зокрема щодо валютної та курсових політик.

Проблема, яку пов'язують з можливістю проводити цю політику, традиційно займала одне з центральних місць для регіональних інтеграційних проектів. Від самих початків реалізувати такі базові угоди часто можуть виникнути затримки або труднощі. Ці тенденції стають досить актуальними у контекстах сучасного типу викликів і потреб. Інтеграційного характеру проекти можуть стикатись з різної форми економічних, фінансових та політичних проблем, які вимагають уваги та швидких рішень.

Однак існує необхідність усвідомити, що спрощена або передчасна форми впровадження уніфікованої політики може призводити до небажаного типу наслідків та порушувати рівень рівноваги системи. Тут важливим є право забезпечувати, потрібні рішення відносно валютних та курсових ознак політики завжди обґрунтовані. Тут бажано врахувати всі можливості від наслідків та інтересів для всіх учасників інтеграційних процесів. Дієві принципи в управлінні цих аспектів вимагають обережної поведінки, проведенні консультацій та досягнення компромісу. Це має забезпечити стабільність та розвиток для регіональної економічної системи. Часто це пов'язують з різноманітностями щодо рівня розвитку економік у країнах учасницях, тут і різні інтереси та перспективи у кожній країні. Поряд із цим, управляти таким складним процесом може виглядати як складне завдання, особливо за умов, коли існує надмірна політична складність та економічні коливання [9, с. 196].

Такого типу затримки виникають у зв'язку труднощами щодо вирішення складних питань. Вони пов'язують це із можливістю забезпечити фінансову стабільність та узгодити макроекономічні політики країн. Важливо тут не тільки рівень самої швидкості руху до інтеграції, але й рівень здатності щодо забезпечення необхідного рівня конвергенції та готовності країн спільно регулювати фінансові питання. Тому важливим є готовність зберегти баланс між прискореною інтеграцією та забезпечити стабільність та ефективність.

У країнах Центральної та Східної Європи існує ринок, що має швидкий розвиток, і для цього регіону існує можливість розглядати його як зону, що має великий потенціал для інвестицій. Тут зосереджуються нові члени у Європейському Союзі. Мають на увазі Угорщину, Чехію, Польщу, Словаччину, Болгарію, Румунію. Дослідники звертають увагу і на країни Співдружності Незалежних Держав. Тут важливу роль грають Україна, Білорусь, Росія, Молдова. Наслідком, що висвітлила світова фінансово-економічна криза, стало існування фінансових секторів країн у регіоні. Вони

особливо приваблюють іноземних інвесторів. Ці продовжують шукати «тиху гавань» щоб надійно розміщувати свій капітал. З іншого боку, для великих транснаціональних банків, яких обставини змушують зосереджувати увагу на тому, щоб забезпечувати власну фінансову стійкість. Вони можуть мати обмеженість у можливостях придбати бізнес у нових країнах та інвестувати до розвитку міжнародної мережі. Такі обмеження можуть створювати певного рівня виклики, що впливають на економічний розвиток та залучення інвестицій до регіону.

Одна з важливих тенденцій для сучасного світу є можливість скоротити експансію іноземних банківських капіталів для країн Центральної та Східної Європи. Така можливість скоротити фінансування зумовлює фінансово-економічну кризу та погіршує фінансове становище у нових країнах, що входять до зони євро.

На 2011 рік іноземними банками було зменшено фінансування країн у Центральній, Східній та Південно-Східній Європі на 6,5%. Наприклад, у банку Raiffeisen у серпні 2013 року оголосили про свої наміри зосереджувати ряд своїх зусиль щоб розвивати бізнес переважною мірою у шести країнах, це: Росія, Польща, Чехія, Словаччина, Румунія та Австрія. Відносно інших країн, то планують обмежити присутність банку, а для деяких випадків навіть повністю припинити бізнес. Імовірно, це стосувалось Словенії та Угорщини. Такі тенденції могли свідчити про зміну в географічній складовій у фінансовому секторі та новий розподіл капіталів у регіоні. Це могло справляти значні впливи на рівень економічної стабільності та розвитку країн у Центральній та Східній Європі [2, с. 7].

У контекстах експансіоніської політики банків у Центральній та Східній Європі за межах національних кордонів, подібні тенденції наразі проявляють себе доволі слабо. Хоча з деяких прикладів видно, що для деяких банків характерно розширення своєї діяльності до транснаціональних ринків. Наприклад, в угорському банку OTP Bank, що виступає як кредитний інститут, що має регіональне значення. Він є успішно присутнім на ринках

восьми країн у Центральній та Східній Європі. Його стратегічна мета розвитку спрямовується на можливості зміцнити позиції у регіоні та розширити вплив на міжнародний ринок.

Також часто згадують чеський Home Credit Group, для якого характерна активна робота у рамках п'ятих країн Центральної та Східної Європи, та у п'яти країнах в Азії. Для цього фінансового конгломерату, в якому, як основний актив є власністю найбагатшого громадянина у Чеській республіці Петера Келлнеа. Діяльністю банку демонструється успішна стратегія щодо можливості розширити присутність на різних ринках, яку базують на гнучкостях, інновації та адаптаційних механізмів до рівня місцевих умов. Однак у цих прикладах є свідчення певної активності щодо розвитку у міжнародній присутності банків Центральної та Східної Європи. Подібні тенденції досі залишаються доволі обмеженими у порівнянні до інших регіонів у світі. Ці тенденції можуть свідчити про складність динаміки у банківському секторі та в регіоні. Тут іде зустріч впливів економічних криз, особливостей регулятивного типу змін та особливостей у конкурентній боротьбі. Банківським інституціям доводиться стикатись з викликами через оптимізацію своїх портфелів та певних активів. Тут спрямовують основну увагу до найбільш перспективних ринків та галузей у діяльності [12, с. 218].

Цю ситуацію відображають через складність аспектів у банківській системі країн Центральної та Східної Європи. Це стосується країн-членів Європейського Союзу, в яких доля іноземного капіталу відіграватиме вирішальні ролі у структурах власності та щодо джерела фінансування. Тому приблизно 80% у банківському секторі цих країн є під контролем банків, для яких кількість іноземних організацій може володіти понад 25% капіталів та виступають як найбільші акціонери.

Варто зазначити, що для цих банків часто існує залежність від умов у зовнішньому фінансуванні. До прикладу, в Чехії для банків, що мають іноземний капітал існує переважання. При цьому рівень їх операцій може фінансуватись в основному за рахунок можливостей місцевого джерела,

зокрема за умови можливості залучати депозити. Це створить можливості для цих банків зменшувати вразливість у випадках, коли несподівано зупинять зовнішнє фінансування зі сторони материнських компаній. Банківські експансії у цих регіонах не можуть обмежуватись лише у країнах Центральної та Східної Європи. Певні банківські структури теж починають виходити поза межі конкретного національного кордону щодо реалізації своїх стратегічних планів розвитку. Це відбувається на фоні, коли для поточної фінансової кризи ставляться певні обмеження щодо цих процесів.

Тому, підкреслимо, що у грошова і кредитна політики у країнах Центральної та Східної Європи постають як ключовий елемент в їх економічних стратегіях та можуть мати важливі впливи на їх перспективні плани щодо розвитку в економіці. Для цих країн характерним є зосередження на можливості забезпечити стабільність цін, сприяння в економічному зростанні та можливості підтримувати фінансову стабільність. Наслідком вищесказаного, є те, що для країн Центральної та Східної Європи, і особливо тих, які ввійшли до Європейського союзу. У них грошовий та кредитний рівень політики здебільшого зазнавав впливу з боку Європейського центрального банку (ЄЦБ). Тут існують зобов'язання відносно можливості дотриматись маастрихтського критерію відносно рівня інфляції, можливостей боргових та бюджетних дефіцитів. Вважають, що ці країни мають дотримуватись суворих правил монетарної політичної умови щоб забезпечити стабільність в рамках ЄС.

3.2. Економічна складова європейської інтеграції: досвід для України.

Проблемами, де позиціонуються розвиток у господарському комплексі України за умов наростання процесів інтеграції до Європи. Це предмет для жвавої дискусії, особливо ця дискусія розвивається у контекстах можливостей створити Зону вільної торгівлі (далі ЗВТ) в рамках Європейського союзу.

Фундаментальна мета в угоді щодо ЗВТ проголошує потребу зростати торгівлі та ефективності інвестиційного потоку між Європейським Союзом та Україною. Це іде через шлях лібералізувати торгівлю та гармонізувати регуляторне середовище. Однак реалізувати можливість знизити загрозу окремим галузям, а це залежить від специфіки угод.

Після того, як Україна вступила до Світової організації торгівлі (далі СОТ) у значної частини українських сільськогосподарських товаровиробників та переробників втрачала конкурентність в позиціях щодо внутрішнього ринку. Це значною мірою постає як наслідок дії жорсткої умови, встановленої СОТ щодо сільськогосподарської галузі в Україні. Варто підкреслювати, що у цих умовах стають відомими виробники та експерти, і тільки у випадку після вступу України до СОТ. Такою реалією можна підкреслити можливість необхідності уважно проводити аналіз та обговорювати умови щодо міжнародних угод, які підписує країна. Тут врахували їх вплив щодо різних секторів економіки. Важливим є можливість забезпечувати баланс між процесом здійснити реформи, який є необхідним для інтеграції до європейської спільноти, та можливості захищати національні інтереси та промислові потужності [19, с. 111].

Характерною особливістю є несиметричність у відносинах потенційних партнерів щодо угод про ЗВТ у галузі сільського господарства. Цей рівень несиметричності відображають через кілька аспектів. По-перше, це пояснюють високим рівнем у підтримці сільського господарства в рамках Європейського союзу. Такий процес у порівнянні з низьким рівнем розвитку цієї галузі в Україні, створив підвищений ризик для українських виробників сільськогосподарської галузі у випадку, коли встановиться ЗВТ між Європейським Союзом та Україною. Існування такої ситуації може ставати як перешкода щоб розвивати сільське господарство в Україні та впливати на рівень її конкурентоспроможності на міжнародних ринках.

По-друге, існують певні рівні несиметричності щодо торговельних режимів, зокрема щодо рівнів у тарифному захисті сільського господарства.

У Євросоюзі рівень середнього «пов'язаного» тарифу на імпорту продуктів сільського господарства є вищий у порівнянні з такими тарифами в Україні. Це створило нерівноправність в умовах розвитку сільськогосподарського виробника в обох країнах. Також це може впливати на їх рівень конкурентоспроможності на міжнародному ринку [20, с. 354].

Крім цього, у Європейському Союзі існують практики із можливостей застосовувати тарифні квоти щодо окремих сільськогосподарських продуктів, що може обмежити можливість доступу українського виробника до цих ринків. Для цього контексту важливим є розробка стратегії, спрямованої щодо захисту інтересів для українських сільськогосподарських виробників. Це відбувається через розвиток ефективних умов у підтримці цього сектору економіки, гармонізацію вимог у регуляторному середовищі та через пошук нових ринків для збуту товарів сільського господарства.

Для можливостей відкрити імпорт у рамках рівня тарифних квот застосовують можливості імпорتنих ліцензій, що дозволить створити додатковий рівень нетарифних бар'єрів для ефективності українського аграрного експорту. Україною використовується лише деякі з тарифних квот. До прикладу, це цукрова тростина, при тому, що навіть для цього випадку імпорتنі тарифи становлять значні перешкоди, бо перевищують 50% від залишкових обсягів квоти. Несприятливість ситуації українським виробникам поглибитися через вищі рівні нетарифних захистів у Європейському Союзі у порівнянні з Україною [24, с. 155].

Технічними бар'єрами у торгівлі, є зокрема, можливості стандартів пакування, умови маркувати та методів переробки, що є значною перешкодою для можливості вступити українським продуктам на європейські ринки. Ці заходи спрямовують щодо захисту інтересів місцевого виробника та споживача, що може ускладнити можливість доступу українським товарам до цього ринку. Один із важливих аспектів то рівень санітарних та фітосанітарних заходів, що встановлюються в Європейському Союзі. Їх рівень захисту є один з найвищих у світі і, відповідно суттєво

вищий, ніж в Україні. Рівень цих заходів має стосуватись безпеки продукції харчування від початкового етапу у виробництві до моментів, коли вона виходить на ринок. Сюди включають здоров'я рослини і тварини, можливості маркувати та стан та рівень благополуччя тварини. Це є важливим аспектом, який може потребувати від українського виробника певних відповідностей до міжнародних стандартів, що гарантує безпеку продуктам харчування щоб успішно входити на ринки Євросоюзу [14, с. 296].

У Європейському Союзі існує група високих стандартів відносно поставки на ринки продуктів, що мають тваринне походження. Наприклад, ввозити м'ясо тварин, яких було відгодовано за допомоги гормону росту, а також тих видів м'яса, що пройшли механічні етапи обробки, заборонено. Також встановлюють заборони щодо можливостей використати спеціальні матеріали, які допоможуть збільшити ризики передати трансмісійні губчасті енцефалопатії. У Європі діють серйозні норми відносно можливості використати антимікробні препарати щодо вирощування тварин. Такі препарати забороняють щоб застосовувати в продукції що має тваринне походження. Україна, до початку вступу до СОТ, не застосовувала такі обмеження відносно можливостей використати антибіотики та гормони росту під час відгодівлі худоби. Однак, після вступу України до СОТ можливості імпорту м'яса, що виробили використовуючи гормони росту, скасували у відповідності до вимог Європейського Союзу.

Також варто зазначити, що м'ясо, що мало механічну обробку, яке може складатись з м'ясних та кісткових залишків, може ввозитись в Україну і використовуватись у якості дешевої сировини у м'ясопереробній промисловості. Це може створити проблему щодо якості продуктів і викличе обговорення відносно ефективного контролю щодо якості та безпеки таких видів продуктів щодо внутрішнього ринку [43, с. 66].

Посилення вимог у законодавстві Європейського Союзу відносно максимальних вмістів залишків у пестицидах створюють додаткові умови викликів для тих, хто експортує сільськогосподарську продукцію з України.

Наша держава зобов'язується не використовувати можливості експортних субсидій на продукцію, що виробляють у сільському господарстві. Це відрізняється від діючих практик Європейського Союзу, де активно використовується такий вид субсидій щоб підтримати свого сільськогосподарського виробника на зовнішньому ринку.

Особливо важлива ця підтримка за умов, що створює економічну кризу, за умов, коли Європейський Союз відновлює можливість використати експортні субсидії відносно молока та молочних продуктів. Україна, у якості нового члена СОТ, не могла реалізувати право використовувати спеціальні заходи щодо захисту (СЗМ) щоб захистити свого виробника. Це має ставити українського виробника у важке положення, оскільки така робота важлива, ми будемо змушені до конкуренції на світових ринках відносно країн, які отримують значний обсяг підтримки у своїх урядах, зокрема як субсидії для сільського господарства.

Базовими національними інтересами та геополітичними пріоритетами не лише визначаються курс щодо зовнішньої політики в Україні, але й постає фундамент щоб формувати стратегічні завдання та цілі, що має ключові значення для формування майбутнього держави [19, с. 112].

Для даного моменту найважливіший національний інтерес та головний геополітичний пріоритет України то постійність розвитку як незалежна та суверенна держава. Це варто враховувати, щоб зберегти та захистити національні цінності, соціальну та культурну ідентичність, а також забезпечити економічну стійкість та політичну незалежність. Втілити ці базові національні інтереси є як важлива передумова щоб забезпечити безпеку, добробут, та соціальний і культурний прогрес для всіх громадян України. Посилити державний суверенітет через контекст рівня зовнішньої політики має передбачати повноцінність участі нашої держави до рівня міжнародного співтовариства як активний учасник геополітичного процесу. Це є можливим тільки за умови, що розвивається конструктивний діалог з іншими країнами. Тут на основі взаємовигідних умов співпраці, поважаючи

міжнародне право, а також визнаючи сутність нашого національного інтересу.

Україна, завжди прагнула до забезпечення свого геополітичного курсу. Це не можливо, щоб не враховувати рівень значущості та впливу Європейського Союзу для сучасного світу. У Європейському Союзі виступають як активний актор на геополітичній арені, а рівень його об'єднання є одна з найбільше значущих подій для ХХ століття. З історичної точки зору масштабність і глибина інтеграції Європейського Союзу створює потужні геополітичні центри, які впливають на події та певні процеси світової політики.

Отже, маємо звернути увагу, що для майбутнього європейських проєктів та їх ролей для світової політики перш за все покладено на рівень ефективної співпраці між країнами та в регіонах, які мають безпосередню межу з Євросоюзом. Саме через цей рівень співпраці України та Європейського Союзу справляє значне значення і для України, і для Європейського Союзу.

Основне завданням для України є можливість повернутись в європейський цивілізаційний простір, з якого ми були витіснені історичних реаліях. Здійснити євроінтеграційні процеси є ключовою умовою для України.

Їх впровадження не тільки має дозволити нам зміцнювати свої демократичні процеси та основи правового порядку, але й сприяє розвитку економіки та дозволить підвищити життєвий рівень громадян. Паралельно з цими процесами, Україна не має зосереджувати свою увагу тільки на європейський вектор. До початку широкомасштабного вторгнення Росії до України, багато учених і публіцистів вважали, що важливим був процес підтримки достатнього рівня партнерських відносин з Росією, співпраця з країнами СНД. Паралельно ми мали поглибити рівень стратегічного партнерства з США, та підтримувати розвиток економічних зв'язків з країнами в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні [33, с. 183].

Активізувати євроінтеграційні процеси можливо не тільки за рахунок одного з напрямів в українській зовнішній політиці. Приймаючи участь в Організації Чорноморського Економічного Співробітництва (ОЧЕС) та розвиваючи співпрацю в структурі ГУАМ завжди мали значне значення для України. Якщо врахувати згадані фактори, важливим є потреба підкреслити, що євроінтеграційні процеси залишились у рамках основного пріоритету в українській зовнішній політиці для сучасного етапу. Ця діяльність відповідає на потреби національних інтересів України та сприятиме її інтегруванню до світового політичного та економічного контексту.

На сьогоднішні, у рамках співробітництва України та Європейського Союзу охоплено широкий спектр напрямів, що включають суму важливих аспектів, як от енергетична проблематика, можливості торгівлі та інвестицій, питання юстиції та внутрішніх справ. Поряд іде можливість наблизити законодавство України до рівня європейського. Тут і можливості охорони навколишнього середовища, транспортної сфери, транскордонного співробітництва та ефективна співпраця у науці, технологіях та космосі.

У цих напрямках співробітництва іде не лише сприяння розвитку України. Також це відкриває нові можливості поглибити взаємовигідні відносини України та Європейського Союзу. Важливим є потреба підкреслювати, що діюча правова основа у відносинах України та Європейського Союзу то Угода про приєднання України до Економічного союзу. Це приєднання відбулось на правах асоційованого членства. Угоду було укладено в 1994 році. Цей документ став частиною ключового інструменту що розвиває співпрацю між сторонами у низці сфер, включно з політичними, торговельними та економічними і гуманітарними питаннями [34].

Тому, якщо звертати увагу щодо головних аспектів, які аналізують в цій роботі, слід відзначити наступне. Потреба розробляти інтеграційну стратегію України, виникає щоб реалізувати мету відповідності вимогам, що ставить сучасна світова економічна і політична системи. Це також

можливість знаходити додаткові засоби щоб протидіяти загрози у сфері міжнародної безпеки. Україна має специфічні характеристики для геополітичного положення та історії, що показує тривале співробітництво з європейськими країнами. МІІ завжди проявляли зацікавленість до активної участі в інтеграційних процесах, що проходили в Європі.

Завдяки цьому, на тепер процес європейської інтеграції офіційно оголосили як ключовий пріоритет у зовнішній політиці України. Для нас можливість європейської інтеграції являє собою шлях модернізувати економіку, подолати технологічну відсталість, залучити іноземні інвестиції і новітні технології. Важливим у цьому контексті є потреба створити нові робочі місця, підвищувати конкурентоспроможність вітчизняного виробника і виходів на світовий ринок.

3.3. Особливості євроатлантичної інтеграції України у соціально-політичній, культурній та воєнній складових.

Основні сфери у співпраці України та Європейського Союзу є енергетична сфера, можливості торгівлі та інвестицій, особливості застосування юстиції та внутрішніх справ, потреба гармонізувати законодавство України до законодавства Європейського Союзу. Іде активна робота з охорони навколишнього середовища, транспортного сполучення, транскордонного співробітництва, розвивається співпраця у сфері науки, технологій та космосу. Важливий аспект двосторонніх відносин є потреба лібералізувати візовий режим.

На квітень 2013 року у Європарламенті було схвалено посилену Угоду щодо лібералізації візового режиму. У відповідності з результатами аналізу експертів варто зазначити, що є певний набір перешкод на шляху до подальших процесів зближення України та Європейського Союзу. По-перше, це існування низького рівня поінформованості громадян щодо перспектив членства України в Єрсоюзі. Зазначають, що у населення України існує

нижчий рівень поінформованості що розкриває питання, що пов'язані з Україною та Євросоюзом. По-друге, завжди існував сумнів відносно того, чи зможе принести європейська інтеграція користь для всього населення в Україні. Вважають, що для 26% експертів, інтеграційні процеси України до Європейського Союзу у переважно є вигідною країнам-членам Європейського Союзу, які мають прагнення збільшувати рівень свого геополітичного впливу та використати ресурси України для реалізації своїх інтересів. По-третє, проблемним залишається рівень замкненості України до сприйняття всього обсягу вимог Європейського Союзу щодо політичних, економічних та інших показників [43, с. 105].

Основний недолік у співпраці України з Євросоюзом, як зазначали багато експертів, являв, доволі довго, рівень високої ймовірності погіршити стосунки з Росією. Для більшості експертів, для (53%) прийнято вважати, що якщо зблизити Україну з Митним Союзом, то це може обмежувати рівень її суверенітету, підривати зовнішньоекономічний спектр діяльності та унеможливити співпрацю України з ЄС.

Поряд із цим, населення має поширені тривоги відносно конкурентоспроможності українських товарів на європейських ринках та можливості постійної масової еміграції робочої сили. 24% експертів, схиляються до думки, що можливість поглибити співпрацю з Європейським Союзом може підштовхнути до високого рівня конкуренції на ринках Євросоюзу. Це призводить до виникнення загрози для українських виробників, та збільшить відтік кваліфікованих кадрів за кордон. Додатковою проблемою сьогодення є вибірковість у правосудді та фантом корупції як основні виклики у розвитку відносин Україна-Євросоюз.

Більшістю експертів, а саме (41%) прийнято вважати, що такі проблеми негативно впливали на інтеграційні відносини. Практика і обставини цієї війни показують, що ЄС не відвернеться від України, але може зосередити свою увагу на інших важливих аспектах у нашій співпраці. Тільки для 2% експертів притаманна думка, що Україна може вирішити ці проблеми період

найближчого майбутнього. Також для 24% експертів характерна думка, що реальність боротьби з корупцією та організованим кримінальним елементом продовжує бути важким завданням для України [44, с. 123].

Можливості України як члена Європейського Союзу відкривають перед нами широкі перспективи. Для більшості експертів, яких опитали щодо реальності позитивних зрушень, які є наслідком вступу України до Європейських структур, реальними є такі важливі аспекти, як можливості вільного переміщення, наукової співпраці (зокрема, завдяки грантам та стипендіальним програмам) і захисту прав людини. Зокрема, найбільшими необхідними напрямками щоб фінансувати проекти, які будуть реалізовуватись за допомогою українських організацій за підтримки євроспільноти, визначають проекти, які спрямовуються на можливість збільшити вплив громадянського суспільства на рівень якості життя людей та можливостей підвищити їх до європейських стандартів. Також роблять акцент на можливості захистити права людини. Особливо це актуально у випадках, коли виголошують та реалізують недобросовісні судові рішення, розслідують випадки насильства в пенітенціарних установах, розглядають питання підтримки соціально незахищених сімей та дітей. Згідно думки багатьох експертів, процес інтеграції до ЄС підштовхне до вирішення питань, що стосуються енергетичної безпеки в Україні. Багато експертів висловлюють думку, що це може надати можливості для України отримувати доступ до енергетичних ресурсів згідно прийнятних для неї європейських цін.

Надзвичайної ваги набуває питання, що стосується енергетичної безпеки. Ця проблема завжди, а особливо під час війни, є дуже актуальною. Згідно даних опитувань, які проводили у довоєнний період, для більшості громадян цю проблему можна буде вирішити саме завдяки інтеграції України до європейських структур. Головний напрям у співпраці України та ЄС є торгівля та інвестиції, як невід'ємна частина інтеграційних процесів. Також

зазначається на важливості енергетичної сфери у транскордонному співробітництві і партнерстві.

Взаємодія у сфері енергетики та транскордонного співробітництва розглядають як ключові аспекти у взаємодії України та Європейського Союзу. Завдяки проведеним опитуванням стає очевидним, що тепер можуть існувати передумови, які мають важливі перспективи для подальших можливостей розвитку відносин обох сторін. У переліку цих передумов варто виділяти такі: можливості підтримки євроінтеграції України політичними силами, які відстоюють цю ідею. Згідно думки, висловленої більшістю респондентів, які були опитані ще до широкомасштабного вторгнення, такі партії як ВО «Батьківщина» та партія «Удар» є найбільш активними прихильниками процесів євроінтеграції [38, с. 77].

Щодо допомоги з боку країн Європейського Союзу щодо здійснення євроінтеграції, то згідно з думкою респондентів, то Польщу відносять до найбільш активних партнерів, який надавав допомогу Україні щодо впровадження європейського рівня стандартів.

Згідно даних різних опитувань, то на рівні провладних кіл, бізнес-еліт та опозиційних рухів виявляється найбільший рівень інтересу у євроінтеграційних процесах в Україні. Рівень готовності України до реалізації позитивних змін у процесах лібералізації візового режиму також має значні зрушення. Багатьма експертами було підкреслено, що можливість безвізового режиму стало одним з ключових поштовхів до пришвидчення євроінтеграційних процесів. Розкриття цього потенціалу має свідчити про наявність потенціалу для глибокої та продуктивної співпраці між Україною та Європейським Союзом [32, с. 134].

Отже, маємо підкреслити, що перспективами у євроатлантичній інтеграції України, у соціально-політичній, культурній та воєнній складових можуть стати кілька ключових аспектів.

По-перше, мають на увазі соціально-політичну складову. Тут говорять про те, що рамки євроатлантичної інтеграції можуть сприяти консолідувати

суспільство, створити стійкі демократичні інституції та зміцнити правову державу. Сама інтеграція теж може посприяти до зростання рівня політичної стабільності. Це могло би забезпечити для країни механізм із захисту прав та гарантії інтересів громадян. Процеси інтеграції до євроатлантичних структур можуть допомагати зближувати політичну культуру України та європейські стандарти.

По-друге, слід використовувати культурну складову. Є відомим, що у рамках євроатлантичної інтеграції можна допомогти розвивати культурний обмін та взаєморозуміння України та країн Європейського Союзу. За допомоги програм з культурного обміну та різного співпрацювання в мистецьких галузях. В освітній сфері та науці можливо щоб відбувалось взаємовигідне збагачення культури та освітнього простору.

Отже, якщо розглядати та аналізувати розглянуті дані, то процеси інтеграції до Європейського Союзу для європейських країн означатиме не тільки рух держав до певного стандарту в реальній, діючій демократії та цивілізованому, соціально орієнтованому ринковому господарстві. Це визначають через швидкість прогресу щодо відносин, який повною мірою може залежати від зусиль у самій державі. Це стосується і конкретного досягнення щодо виконання зобов'язань відносно спільних цінностей. У цих випадках, у органах державної влади мають враховувати всі види зобов'язань, які були взяті на себе державою перед Євросоюзом. Тому варто розробляти ефективні зразки у зовнішньоекономічній політиці, впроваджувати їх у життя, і лише після цього можна розраховувати на те, що буде досягнуто бажаного результату. Особливої уваги може заслуговувати досвід Чехії. Вона змогла успішно завершити перехід до відкритих моделей ринкової економіки [11, с. 150].

У 2007 році керівництво Всесвітнього Банку ухвалило рішення про можливість завершити роботу в цій країні. Згідно фінальної доповіді ЄБРР відносно Чехії, у структурі економіки вони безпосередньо наблизились до рівня, що демонструють розвинені країни. Там застосували умови

відповідних стандартів на ринку, щодо інституційної сфери, управлінському середовищі та інших напрямках. Тому, починаючи з 2008 року ЄБРР не здійснювали нові інвестиційні операції у цій країні. Цим прикладом вони підтвердили, що ефективно виконувати реформи та адаптуватись до європейських стандартів мають привести до успішної інтеграції до європейського простору.

Не менш важливий тут рівень воєнної складової. Це потрібно тому, що потреба інтегруватись до структур НАТО може забезпечувати для України можливості безпеки та захисту від зовнішньої загрози. Поряд із цим, це сприятиме модернізації та підвищить ефективність Збройних Сил України. Приймаючи участь у певній миротворчій місії чи спільних військових навчаннях можна допомогти підвищити професійний рівень для українських військових та укріплює міжнародне партнерство. Взагалі, євроатлантичну інтеграцію України можна назвати потенційно позитивною. Така характеристика може впливати на соціальну, політичну, культурну та воєнну сферу в країні, сприяти стабільності, підвищувати рівень розвитку та безпеку [26, с. 125].

Таким чином, в рамках обраної теми і проведеного аналізу важливо визначити, що подані в доповіді сценарії мають своє місце в обговоренні можливого розвитку подій. Розглядаючи різні можливі шляхи розвитку, ми враховуємо різноманітні перспективи та виклики, з якими стикається Україна на шляху до євроатлантичної інтеграції.

Однак, маємо підкреслити, що наше суспільство вірить у те, що Україна зможе у майбутньому бути в статусі повноцінної європейської держави. Особливості цього переходу постають як важливий етап у розвитку країни. Він вимагав не тільки мати політичну волю, але й комплексний підхід та активну участь у всіх галузях суспільства [20, с. 357].

Тому, існують переконання, що в Україні можлива успішна модернізації своєї економіки та приведення законодавчого, соціального і політичного секторів до рівня європейських стандартів. Це передбачало

можливість впровадити сучасні технології, підвищити ефективність в управлінні, зміцнити правову систему та гарантувати права людини чи громадянських свобод. Основним напрямком для такого типу розвитку є можливість збільшити конкурентоспроможність економіки, розвивати інфраструктуру, залучати іноземні інвестиції, модернізацію в освіті та науці. Сюди ж відносять реформування сфери правосуддя та боротьбу з корупцією. Це дозволяє Україні займати гідне місце між європейськими державами і забезпечувати стабільність та процвітання у майбутньому для всіх її громадян.

Висновки до третього розділу.

Дипломатію прийнято пов'язувати з державними інститутами, де вона є одним із ключових інститутів у міжнародній системі, що має забезпечити важливі механізми спілкуватись та вести переговори між сторонами. На рівні міждержавної політики можна передбачити всі можливості лобювання принципів європейської інтеграції та заохочення їх входження до механізмів європейського континентального управління. Так, у якості прикладу наводять розробку різноманітних договорів та конвенцій які є основним інструментом у Міжнародному гуманітарному праві. Також у процесі європейської інтеграції значну роль відіграє Конвенція про статус біженців, яка особливо актуальна під час війни в Україні, продовжується робота з реалізації гуманітарних цілей та практик закладених в основу статуту ООН. Поряд із цим, інтегративний процес передбачає співпрацю з такими організаціями як Світова Продовольча Програма, УВКБ ООН, ВООЗ, ЮНІСЕФ та низки документів, що розробляються для вступу до євросоюзу.

Процес європейської інтеграції має допомагати у відновленні відносин, які можливо носили напружений характер, і тепер здатні зміцнювати довіру, між Україною та Європейським Союзом. Інтеграція до Європи, як помітно вже тепер, вже відіграє важливу роль у формуванні нашої національної ідентичності та можливостям її виразити на міжнародній арені. Інтеграція допомагає надати можливості для демонстрації нашого лідерства на регіональному та й глобальному рівнях. Проте, маємо константувати, що не завжди відносини між державами можуть відображати можливості реалізувати їх національні інтереси. Вже на початках наших інтеграційних процесів викликає дисонанс між Україною та нашими сусідами, що є викликом на шляху нашої європейської інтеграції.

ВИСНОВКИ

У магістерській роботі, відповідно до поставленої мети та визначених завдань були сформульовані наступні висновки.

На початку XXI століття вступ до Європейського Союзу стає заключним етапом для реалізації стратегічного пріоритету більшості країн Центральної та Східної Європи. Це відображало загальну тенденцію для регіональної інтеграції. Це був важливий інструмент, щоб забезпечити стабільність, безпеку та економічне зростання. Більше двадцяти років досвіду в інтеграції цих держав до Європейського Союзу продемонстрували, що ці процеси не були позбавлені проблем і викликів. Однак, це підкреслило складні і довгострокові обставини у процесах інтеграції, а також потребу враховувати геополітичні і економічні зміни. Поряд із цим, сформувалась потреба фокусуватись на вирішенні спільних проблем і застосування ефективних рішень для регіональної стабільності. Європейський Союз, у якості одного із найбільш динамічних проектів у регіональній інтеграції, постійно здійснює адаптацію своїх цілей, завдань та механізмів у відповідності з сучасними викликами. Він, як значний геополітичний проект, сприяє трансформації відносин між країнами від потенційних та фактичних конфліктів до співпраці і партнерства. Особливої уваги потребують правові аспекти інтеграції, що включають формування єдиних правил правової системи та забезпечення стабільності та прозорості в діяльності Євроспільноти. Загалом, інтеграційні процеси до Європейського Союзу демонструють рівень важливості розробляти та впроваджувати ефективні стратегії щоб досягти спільних цілей. Незворотністю цих дій підкреслюється значення адаптації центрально та східноєвропейських країн до змін міжнародного контексту.

Базою для існуючих моделей взаємної інтеграції виступає міжнародне право у якості невід'ємної складової у процесах європейської інтеграції. У цьому сенсі, воно виступає як сума обов'язкових правил та завжди

відіграло ключову роль для забезпечення його ефективності і розвитку. Ієрархічну структуру європейського права, в якому охоплюється норми первинного права, вторинного права та угоди з третіми країнами. Це і є фундамент для стабільності правової системи в Європейському Союзі. Важливість верховенства права Європейського Союзу над національним законодавством держав, які до нього входять, підкреслював пріоритетність європейських правових норм та забезпечував єдність рішень і дій всередині євроспільноти. Це дозволило вирішувати конфлікти між рівнем національних та європейських законів та сприяло гармонізації правових стандартів. У процесах прийняття і застосування європейського права вимагають активувати співпрацю між національними органами та європейськими інституціями, що має посилювати рівень взаємодії та інтеграції країн членів. Можливість обговорення стратегій європейської інтеграції, які б враховували потребу розвиватись та забезпечувати баланс інтересів для всіх держав-учасниць, постає як ключовий для формування образу майбутнього ЄС. Різноманітність сценаріїв розвитку відкривали нову перспективу щоб поглибити інтеграційні процеси. Це можливо посередництвом можливості посилити політичну, економічну та соціальну співпрацю. Відповідно, такий справ речей може передбачати важливу роль європейського права у якості інструмента реалізації цілей Європейського Союзу.

Вступ країн Східної Європи до структури Європейського Союзу, то значний крок для розвитку європейської інтеграції та поглиблення взаємодії і адаптації до стандартів європейської спільноти. Значну увагу науковці покладена на порівняльний аналіз особливостей інтеграційних процесів. Особливий інтерес у цих явищах представляє досвід країн Східної Європи у технологічних та управлінських напрямках адаптації до європейських стандартів спільного життя у єдиній системі європейських інституцій.

Однак, незважаючи на беззастережні успіхи інтеграції, не можна не враховувати й виклики, які пов'язують з впливом світової фінансової кризи на зростання зовнішніх боргів та порушення економічної стабільності.

Визнання цього факту підкреслює важливість розробки ефективної стратегії, яка підштовхне до можливості подолати економічні труднощі та стимулювати розвиток в умовах глобальних змін. Професійна оцінка рівня впливу інтеграції на економічні можливості країн Центральної та Східної Європи підкреслить важливість ролі європейської інтеграції у пришвидченні інноваційного розвитку.

Важливу роль має входження країн Центральної і Східної Європи до європейського інноваційного простору. Це потребує значних зусиль щоб підвищити національний інноваційний потенціал та поліпшити інтеграцію до європейських інноваційних процесів. Проблеми, які пов'язують з неефективністю взаємодії між науковою громадськістю та виробниками потребують розробки та впровадження ефективної стратегії інноваційного розвитку. Успіхи країн Західної Європи у можливості створити конкурентоспроможну економіку та інноваційну систему вказують на адекватну інтеграцію країн ЦСЄ. Особливу увагу звертають на розроблені національні інноваційні системи, яка б враховувала специфіку та потреби у кожній країні. Паралельно ці системи забезпечували активну участь цих країн у досягненні загальноєвропейських цілей.

Гармонізація у внутрішньому законодавстві країн Центральної та Східної Європи згідно європейських норм є критично важливий процес для їх інтеграції до Європейського Союзу. Цей процес передбачав реалізацію значних зусиль з адаптації національних особливостей законодавства до стандартів Європейського Союзу. Реалізація інтеграційних процесів вимагає від країн, що є кандидатами реформувати внутрішнє законодавство та прийняти нові закони, а також внести зміни до діючих норм та регуляції. Ці заходи спрямовують на те, щоб забезпечити відповідність з «*acquis communautaire*». Останнє є основою щоб забезпечити спільні стандарти та принципи у Європейському Союзі.

Можливість успішної інтеграції значною мірою залежить від здатностей країн ЦСЄ досягати прогресу у цих складних процесах. Це також

має значення для того, щоб зміцнити регіональну стабільність та безпеку, з врахуванням ролі ЄС як глобального актора для сучасного політичного та економічного ландшафту. Потреба гармонізації законодавства, виступає важливим елементом процесу європейської інтеграції та вимагає від країн Центральної і Східної Європи великого зусилля та відданості у досягненні цієї мети.

Результати вступу країн Центральної та Східної Європи в зону євро відкрили перед ними і багато нових можливостей, так і багато нових викликів. Відтак, у контексті процесу зближення України та Європейського Союзу через можливість ефективної діяльності Зони вільної торгівлі. Тут важливо правильно розуміти виклики та можливості, що виникли перед українською економікою та соціальною структурою. Лібералізувати торгівлю та гармонізувати регуляторне середовище дозволить реалізувати мету збільшення обсягу торгівлі та інвестиційних потоків. Тому результати вступу України до СОТ виявили вразливість сільськогосподарського сектора перед тиском імпортової продукції, та ще раз підкреслило значення ретельної підготовки міжнародних угод. Виявлення несиметричності рівня підтримки сільського господарства в Україні та Європейському Союзу, а також суттєва різниця у торговельних режимах, створила додаткові виклики для українських виробників. Щодо інших викликів, то тарифні квоти та імпорتنі ліцензії, які функціонують у європейських структурах, мають можливість підтримувати нетарифні бар'єри, що обмежують можливості доступу української продукції до європейських ринків. Відповідно Україна змушена розвивати стратегії щодо можливостей захистити свої інтереси, включаючи підтримку нашого виробника, гармонізацію значного комплексу вітчизняних стандартів та пошук нових ринків. У цьому контексті, ефективність інтеграції з Європейським Союзом має стати кроком, що модернізує економіку, але й допоможе зберегти баланс між відкритістю до міжнародної співпраці та необхідністю захищати національні інтереси. На сьогодні співпраця України та Європейського Союзу охопила широкий спектр галузей – енергетику та

торгівлю, науку та охорону навколишнього середовища, лібералізацію візового режиму та інші важливі аспекти у спільних відносинах. Проте, виклики, які існують, а це низький рівень інформованості українців про Європейський Союз, часто об'єктивні сумніви відносно вигідності європейської інтеграції, війна з Росією, висвітлили складний шлях України до Європейської спільноти. До тепер існуючі проблеми, до яких відносять вибіркове правосуддя та корупцію у її управлінській та традиційній соціальній сферах, ускладнюють процес інтеграції, але, одночасно, ставлять перед нами низку внутрішніх завдань, які вирішити можемо тільки ми, як єдине та консолідоване до спільної мети суспільство та держава. Враховуючи суму цих викликів та можливості, які вони одночасно відкривають, Україна буде зосереджуватись на реалізації внутрішніх реформ та проведенні активного діалогу з ЄС, аби досягти своєї мети – стати членом спільного європейського простору.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адміністративне право України. Повний курс: підручник/ В. Галуцько, П. Діхтієвський, О. Кузьменко, С. Стеценко, та ін. Херсон:, ОЛДПЛЮС, 2018. 446 с.
2. Бажал Ю. М. Інноваційна екосистема як чинник забезпечення прогресивних структурних змін в економіці. *Наукові записки НаУКМА., Економічні науки.* 2022. Т. 7, вип. 1. С. 3-9.
3. Бурлай. Т. Сучасна політика Євросоюзу в контексті соціальної справедливості. *Економічна теорія.* 2016. №. 4. С. 51-64.
4. Бутирська І. Розвиток політики та економіки Румунії в ЄС., *Історикополітичні проблеми сучасного світу.* 2018. Т. 37-38. С. 139-147.
5. Бутирська І. Функціонування владних інституцій та розвиток процесів у політичному просторі Європейського Союзу. *Історико-політичні проблеми сучасного світу.* 2019. Т. 39. С. 32-40.
6. Велика сімка // Юридична енциклопедія : у 6 т. / Відп. ред. Ю. С. Шемшученко. Київ : Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 1998. Т. 1. 670с.
7. Візит Д.Мелоні в Бучу та Ірпінь. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2023/02/21/7156605/>
8. Військова допомога для України // Сайт Посольства ФРН в Україні. URL: <https://kiew.diplo.de/ua-uk/.aktuelles/-/2549080>
9. Віднянський С., Мартинов А. Російсько-українська війна та міжнародне співтовариство: монографія. К.: Інститут історії України НАН України, 2023. 264 с.
10. Гончаренко Р. Як війна Росії проти України змінила настрої у країнах G7. // DW. 21 червні 2022. URL: <https://www.dw.com/.uk/ryzyk-1-yak-viina-rosii-proty-ukrainy-zminyla-nastroi-u-krainakh-g7/a-62202115>

11. Державна політика : підручник / Нац. акад. держ. упр. при. Президентів України; ред. кол. : Ю. В. Ковбасюк, К. О. Ващенко, Ю. П. Сурмін та ін. Київ : НАДУ., 2014. 448 с.

12. Дідик Н. І. Адміністративно-правові основи державної політики європейської інтеграції України. *Аналітичне-порівняльне правознавство*/ ред. кол.: Ю. М. Бисага, Д. М. Белов, С. Б. Булеца та ін.; ДВНЗ. «УжНУ». Ужгород, 2022. №4. С. 195-198.

13. Досвід країн-кандидатів в ЄС та України щодо інституційної спроможності та реалізації державної політики європейської інтеграції // Національне агентство з питань державної служби України: Бібліотека державного службовця, 2022. 49 с.

14. Захарченко В.І. Використання теорій розвитку та просторової організації економіки регіонів для її реформування: досвід зарубіжних країн і колишнього СРСР. *The actual. problems of regional. economy development*. 2018. Т. 1. №. 14. С. 188-198.

15. Єгоров І. Ю. Система комплексних індикаторів оцінки науково-технічної та інноваційної діяльності в контексті процесів євроінтеграції. *Наука та інновації*. 2016. №. 12. № 4. С. 21-23.

16. Казміришин Е. О. Адміністративно-правове забезпечення реалізації державної політики у сфері європейської інтеграції України: дис. Київ., 2019. 251 с.

17. Караульна О. М. Проблема збереження національної ментальності в умовах євроінтеграції. *Наукові праці. Політологія*. 2014. Т. 228. С. 216-219.

18. Климончук В., Арделі О. Демократичні трансформації у посткомуністичних країнах Центрально-Східної Європи: інституційний вимір. *Вісник. Прикарпатського університету. Політологія*. Випуск 13. 2019. С. 302-309.

19. Круглов В. В. Формування сучасних навичок як ключовий аспект євроінтеграційного процесу. *Освіта України в умовах воєнного стану: управління, цифровізація, євроінтеграційні аспекти*. 2022. С. 294-297.

20. Кужелєв. М. О., Житар М. О., Особливості формування державної фінансової політики в умовах європейської інтеграції України. *Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України*. 2015. № 2. С. 154-163.

21. Курс адміністративного права України: підручник/ за ред. О. В. Кузьменко. 3-тє вид., допов. Київ: Юрінком Інтер, 2018. 904 с.

22. Лойшин А., Ясенко С., Косарецький Є., Бойко Р. Сутність ключових понять у сфері міжнародної допомоги, наданої для зміцнення обороноздатності України. *Міжнародне співробітництво у воєнній сфері*. 2023. № 3 (76). С. 46–57.

23. Ми. єдині у рішучості не допустити перемоги Путіна: заява лідерів G7. URL: <https://fakty.com.ua/ua/svit/.20220508-my-yedyni-u-rishuchosti-ne-dopustyty-peremogy-putina-zayava-lideriv-g7/>

24. Міжнародні санкції як інструмент стримування російської агресії проти України : аналіт. доп. / [А. Бобровицький, Н. Гавриленко, А. Гончарук, І. Ус, Г. Широкий, Р. Юлдашев] ; за заг. ред. М. Паламарчука. – Київ : НІСД, 2023. 76 с. (Серія. «Міжнародні відносини»). DOI: <https://doi.org/10.53679/NISSanalytrep.2023.10>

25. Магдич А. С. Напрями трансформації моделі економічного зростання країн ЦСЄ. *Економічний нобелівський вісник*. 2014. № 1. С. 314-322.

26. Мартинов А. Ю. Сучасні особливості правового удосконалення процесу європейської інтеграції. *Інститут історії України НАН України*. 2020. С. 62-66.

27. Матюшенко І. Ю., Беренда С. В., Резніков. В. В. Євроінтеграція України в системі міжнародної економічної інтеграції: [навчальний посібник]. Х.: ХНУ імені ВН Каразіна. 2015. 496 с.

28. Мельниченко Б. Інтеграція у європейські та світові структури східноєвропейських держав: перспективи для України. *Вісник Національного*

Університету. Львівська політехніка. Серія: Юридичні науки. 2016. №. 855. С. 354-360.

29. Міщук В. В. Розширення на схід як етапі розвитку Європейського Союзу. *Гілея: науковий вісник.* 2019. Вип. 141. С. 52-57.

30. Мних О. Б. Трансфер інноваційних технологій на глобальних і національних ринках і його вплив на економіку. *Бізнес Інформ.* 2021. №11. С. 35-41.

31. Назаренко М.О. Комплексний механізм реалізації євроінтеграційної політики України: [дис. канд. юрид. наук: 25.00.02. Одеса]: Одес. регіон. інстт держ. упр-ня. Нац. акад. держ. упр-ня при Президентові України, 2014. 238 с.

32. Остапець Ю. О. Електоральні процеси в Україні: загальнонаціональний та регіональний виміри: [дисертація на здобуття наукового ступеня доктора політичних наук за спеціальністю: 23. 00. 02 – політичні інститути і процеси]. Львів, 2016. 550 с.

33. Питання європейської та євроатлантичної інтеграції: Указ Президента України від 20 квітня 2019. р. № 155/2019. URL: <https://www.president.gov.ua/documents./1552019-26586>.

34. Політичні інститути та процеси у країнах Центральної і Східної Європи наприкінці ХХ – на початку ХХІ століть: колективна монографія / за заг. ред.: Юрія Остапця і Маріана Токаря; Каф. політ. і держупр.; Ужгород. нац. ун-тет. Ужгород: Поліграфцентр. «Ліра», 2023. 680 с.

35. Про схвалення рекомендації Ради асоціації між Україною та ЄС про імплементацію Порядку денного асоціації між Україною та ЄС : Розпорядж. Каб. Міністрів України від 13.03.2015 р. № 207-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/207-2015-p#Text>

36. П'ясецька-Устич. С. В. Генезис спільної аграрної політики ЄС: перспективи та ризики для України. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Економіка і менеджмент.* 2016. №. 16. С. 23-28.

37. Родіонова Т. А., Зав'ялова К. С. Регіональні особливості процесу злиття та поглинання в країнах Ц.СЄ. *Економічний форум*. 2019. Т. 1. №. 1. С. 18-25.

38. Романов. М. Поняття та ознаки транспарентності в контексті євроінтеграції. *Jurnalul juridic national: teorie și practică*. 2016. Т. 21. №. 5. С. 27-29.

39. Рудік О. М. Концепція європеїзації: нові підходи у світлі подальшого розширення ЄС. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2018. №3. С. 39-45.

40. Тарасенко Д. Л. Соціальна політика ЄС: корисний досвід для України. *Науковий погляд: економіка та управління*. 2018. №. 1. С. 131-135.

41. Тивончук С. В., Тивончук Я. О., Павлоцька Т. П. Типологія. Спільної аграрної політики ЄС як передумова адаптації аграрного сектору України до євроінтеграційних процесів. *Економіка АПК*. 2015. №. 6. С. 77-84.

42. Рішення про проект Угоди про приєднання України до Економічного союзу на правах асоційованого члена : Рішення Співдружності незалеж. держав від 15.04.1994. р.
URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/997_b11#Text.

43. Чміль І. Діяльність суспільних рухів як передумова зміни публічності політики у країнах Центрально-Східної Європи. *Політика: теорія та практика в сучасному суспільстві*: //матер. Всеукр. наук.-практ. конференції (м. Берегово, 29 квітня 2015 р.). Дніпропетровськ : ТОВ «Інновація», 2015. С. 70–73.

44. Чміль І. Кризи суспільних рухів. у країнах Центрально-Східної Європи. *Політичні кризи в державах та регіонах Європи: внутрішні передумови та зовнішні виклики у ХХ. – на початку ХХІ століть*: //матер. Міжнар. наук. конференції. Ужгород, 2014. С. 114–117.

45. Чміль І. Особливості діяльності. громадських рухів у країнах Прибалтики. *Тези звітної наукової конференції філософського факультету*. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2015. Вип. 12. С. 185–190.

46. Федунь. Ю. Становлення та реалізація політики сталого розвитку в країнах-кандидатах на вступ до ЄС. *Вісник Львівського університету. Серія: Міжнародні відносини*. 2014. №. 36 (1). С. 70-81.

47. Фоцан Я. І. Словенія в складі ЄС: соціально-економічний розвиток. «Третя хвиля» демократизації на теренах Євразії: досвід новітньої історії та виклики сучасності. //Збірник наукових праць. ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України». К.: В-во «Фенікс». 2015. С. 448-457.

48. Швець. Д. Є. Особливості системи управління вищою освітою Норвегії та Голландії. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер.: Економічні науки*. 2015. №. 10 (1). С. 114-118.

49. Шишкін В. Абсолютність права людської гідності (позиції Федерального Конституційного Суду Федеративної Республіки Німеччина). *Law of Ukraine/Pravo Ukraini*. 2018. №. 9. С. 57-59.

50. Шишкін. І. Середземноморська політика Європейського Союзу: від «Барселонської декларації» до союзу для Середземномор'я. *Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії*. 2023. №. 2 (16). С. 212-226.

51. Яковюк. І. В. Правові основи європейської інтеграції та її вплив на державно-правовий розвиток України. [дис.... д-ра юрид. Наук]. 2014. Т. 12. №. 01. С. 120-123.

52. Яковюк. І. В. Теоретичні основи європейської інтеграції. *Theory and practice of jurisprudence*. 2014. Т. 2. №. 6. С. 48-50.